

PAYDOS
Yayıncılık
Çocuk kitapları

50 TL
İndirimli **30 TL**

4 + sınıflar için
10'lu bütçe set

40 TL
İndirimli **25 TL**

2 + sınıflar için
10'lu bütçe set

175 TL
İndirimli **12 TL**

2 + sınıflar için
Anadolu Masalları Dizisi
(12 kitap)

15 TL
İndirimli **10 TL**

1+ sınıflar için
Nasrettin Hoca Dizisi
(10 kitap)

www.paydosyayincilik.com
(0312-2341850 / 506 3974127)

6LSDULİLQLJL :(%nGHQ YHULQ
ĐGHPH\L WHVOLPGH \DSÜQ

pedagoji

“Elektronik Kitap Projesi” Üzerine

0

00

000

Murat Kaymak

000

Küreselleştirilen: ‘Milli Eğitim’
Neoliberalleştirilen: Okullar
Gelecekleri Satın Alanlar: Kuşaklar
Kemal İnal

Kadının Şiddetle İmtihanı / Töre ve Namus C inayetleri
Serhan Sarıkaya

Üniversitelerin Medreseleşmesi

Rıfat Okçabol

A/(6 6LVWHPLQH '|Q•N <DSÖVDO %LU (OHúWLUL

*|NKDQ % \$ ù

øGHRORML\L 7DUWÖúPDN

\$\QXU g]FDQ

<HQL %DNDQD \HQL P•IUHGDW

.ÖYDQo (O

Paydos Yayıncılık adına
Sahibi-Yazı İşleri Müdürü
ve Genel Yayın Yönetmeni
Ünal Özmen

Editör
Kemal İnal

Editör Yard.
Mustafa Kemal Coşkun
Mehmet Toran - Murat Kaymak
Serhan Sarıkaya

Yayın Kolektifi

Prof. Dr. Rifat Okçabol
Mete Akoğuz, Remzi Altunpolat
Yrd. Doç. Dr. Neslihan Avcı
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Çapar
Prof. Dr. Serdar Değirmencioğlu
Prof. Dr. Fuat Ercan - Esin Ertürk
İbrahim İpek - Alaattin Kahya
Dr. Canani Kaygusuz, Kadir Asar,
Arş. Gör. Eylem Korkmaz
Yrd. Doç. Dr. Ayhan Ural
Yard. Doç. Dr. Deniz Yıldırım
M. Kemal Yılmaz
Yrd. Doç. Dr. Levent Özbek
Dr. Erdal Küçükler

Kapak / Dizgi / Tasarım: Paydos Yayıncılık
Baskı: Matsa - ANKARA (www.matsa.com.tr)
(İki ayda bir yayımlanır)

Adres

Bağlıca Mah. Satılmış Sk. 8/A
Etimesgut-Ankara
tlf.: (312) 234 1850 - 506 397 4127
elestirelpedagoji@elestirelpedagoji.com
www.elestirelpedagoji.com

Abonelik

(iletim dahil)
Yurt İçi Yıllık 42 TL.
Yurt Dışı 40 USD
(Kurumsal 50 TL.)

Hesap Nu:

İş Bankası
IBAN:TR170006400000142280799841
Posta Çeki: 5765393

Satış Noktaları

Ankara
Dost - İmge - Dipnot - Turan
Kitabevleri

İstanbul
Pandora Kitabevi

İzmir
Yakın Kitabevi

Eskişehir
Dost Kitabevi

Adana
Kitapsan Şubeleri

Mersin
Kitapsan

Konya
Kitapsan

ve
İnternet kitapçısı
İDEFX
www.idefix.com

Reklam Tarifesi:

Arka kapak (tam boy renkli) 500 TL.
Ön iç kapak (tam, renkli) 400 TL.
Arka iç kapak (tam, renkli) 300 TL.
İç sayfa (tam, siyah beyaz) 200 TL.

Yayın reklamlarına %30 indirim uygulanır.

20 öykü

*Eğitimin temeli,
ilköğretim 1, 2, ve 3'üncü
sınıflarda atılır.*

14 öykü

Ünal Özmen

Piaget "Uygulanamayan bilgiler, sindirilmemiş besin gibidir." der .
PAYDOS uygulanabilir bilgiler öğretir.

*Başarılı bir öğrenim
hayatı için iyi bir
"temel atmak" gerek.*

22 öykü

*Öğrencinizin bilen değil,
bilgi üreten biri olmasını
istiyorsanız bu kitaplardan
yararlanmasını sağlayın.*

Kitaplarda Hakkında:

Kitaplarda yer alan öyküler, hayat bilgisi ve Türkçe ders program kazanımlarıyla doğrudan ilgilidir.

Öğrenciye bilgi vermek yerine hedef kazanımı (davranışı) sezmesini sağlayacak olay ve anlatımı içerir.

Çocukların günlük yaşantılarını yansıtır.

Özgün, yalın ve estetik dili ile zevkle okunur, okuma alışkanlık ve sevgisini geliştirir.

çocukların, sosyal yaşantımızın temel kurallarını fark etmelerine; insan ilişkilerinde olumlu tutum ve çağdaş değerleri benimsemelerine katkıda bulunur.

Görsel okumaya uygundur. (Her öykü, kapaktaki karakterlerle en az iki resimle görsel olarak desteklenmiştir.

"Değerlendirme Çalışması"

Her öykünün, ilgili olduğu kazanımların hayat bilgisi ve Türkçe yönünden ölçme ve değerlendirilmesi vardır.

Öykülerin ilgili oldukları tema ve ders kazanımları ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Derse başlamadan önce yapılması gereken ön hazırlık ve yönlendirmelere yer verilmiştir.

Değerlendirme çalışmaları, bilgi ölçme yerine öğrenciyi çözümleme ve sentez yapmaya yöneliktir.

Görsel okuma (Resim yorumlama), çoktan seçmeli, doldurmalı ve yorumlamalı değerlendirme sorularının yanısıra ifade ve beceri geliştirmeye yönelik etkinlikler bulunmaktadır.

PAYDOS Yayıncılık

www.paydosyayincilik.com

İÇİNDEKİLER

Eleştirel Pedagoji'den	2
“Elektronik Kitap Projesi” üzerine Ünal Özmen	3
İkame Edilmiş Akıl Üzerine Bir Deneme Murat Kaymak	7
İyi Kitap'ın Belkemiği Sorunu ya da Eleştirel Pedagoji Uyuyor mu? Serdar M. Değirmencioğlu	13
Küreselleştirilen: 'Milli Eğitim' Neoliberalleştirilen: Okullar Gelecekleri satın alınan: Kuşaklar Kemal İnal	19
Kadının Şiddetle İmtihanı / Töre ve namus cinayetleri Serhan Sarıkaya	25
Üniversitelerin Medreseleşmesi Rıfat Okçabol	32
Ales Sistemine Dönük Yapısal Bir Eleştiri Gökhan BAŞ	43
İdeolojiyi Tartışmak Aynur Özcan	50
Yeni Bakana yeni müfredat! Kıvanç El	61

Eleştirel Pedagoji'den

Yine gündemi yoğun bir yıl geçirecek gibiyiz. Bunu dikkate alarak gündemde eğitimle ilgili olarak, daha çok da MEB'in bazı kararları üzerinden kimi tartışmaları ele alan yazılara yer verdik. MEB'in önümüzdeki yıllara damgasını vuracak olan tablet bilgisayar veya elektronik kitap kararını **Ünal Özmen**, enine-boyuna eleştirel bir biçimde değerlendirdi. **Murat Kaymak**, "ikame edilmiş akıl" adını verdiği, daha çok neoliberal bir muhafazakarlığa denk düşen bir sipariş akıl kavramını ele alarak, imam, teolog, dersane öğretmenlerine hazır bilgi için başvuran gençlerin "akıl tutulması"nı irdeledi. **Serdar Değirmencioğlu** yine çok tartışılması gereken, çocuklara yönelik "iyi kitap/dergi" konusunu ele aldı; vurguladığı nokta, piyasadaki "iyi" tutucu/gerici yayınlarda çocuklara meraktan çok itaati aşıl原因 bir çizginin kalınlaşmasıdır. **Kemal İnal**, eğitimin küreselleştirilmesini Türkiye örneği üzerinden ele aldığı yazısında, eğitimdeki yapısal dönüşümü TÜSİAD raporlarıyla başlatmakta ve adına "milli" denilen sistemdeki çeşitli sorunları eleştirel bir biçimde değerlendirmektedir. **Rıfat Okçabol**, üniversitelerin medreseleştirilmesi adını verdiği yazısında üniversite eğitimi alanında özellikle AKP döneminde yaşanan dönüşümleri sergiledi. İdeolojiyi Tartışmak başlıklı yazısıyla **Aynur Özcan**, bizi, her dönemin güncel kavramı ideolojinin tarihsel kökenine çekecek. **Gökhan Baş**, ALES sınavına ve sistemine yapısal bir eleştiri getirerek ilginç bir yazı üretti. **Kıvanç El** de Vatandaşlık ve Demokrasi müfredatında daha önce BM'nin "kadına karşı her türlü ayrımcılığa karşı sözleşme"sinin yeni müfredata konulmaması üzerinden eleştirel bir değerlendirme kaleme aldı. **Serhan Sarıkaya** da halen gündemden düşmeyen kadına şiddet konusunu eleştirel pedagoji masasına yatırdı.

Eleştirel Pedagoji, ciddi bir yol ayrımında. Dergimizi Ocak 2012'den itibaren ULAKBİLİM'de taranan hakemli bir dergi haline getirme düşüncemiz var. Bu konuda kesin bir karar almış değiliz. Akademisyen, öğretmen ve aydınlarla bir tartışma sürecine girdik. Bu tartışma süreci sonunda karar vereceğiz. Fakat derginin yarı akademik bir formata kavuşturulmasının önemine işaret eden birçok öneri ve destek aldık. Bu yönde bir yapılanma gerçekleşse bile bu, dergimizde serbest yazılara yer vermemizi engellemeyecek. Elbette bu konuda siz okurlardan öneri, eleştiri ve değerlendirmeler bekliyoruz. Siz bir okur olarak nasıl bir dergi isterdiniz? Derginin mevcut halinden memnun musunuz? Memnun olduğunuz ve olmadığınız noktaları bize bildirmenizi isteriz. En çok da dergimizde yer alan yazıların bir bölümünün hakemli olması konusundaki düşüncelerinizi merak ediyoruz.

Yeni sayıda buluşmak üzere...

Ünal Özmen

Başbakan Tayyip Erdoğan'ın, 12 Haziran 2011 genel seçimlerinde seçim kozu olarak dillendirilmeye başladığı her öğrenciye elektronik kitap projesi hayata geçecek gibi gözüküyor. Ömer Dinçer'in Milli Eğitim Bakanı olmasının ardından yaptığı ilk açıklamalarında tekrar gündeme getirerek bilinen ayrıntılarına girmesi, karardan geriye dönüşün olmadığını gösteriyor. Seçimlerden çok önce F@TİH Projesi olarak gündeme geldiğinde projeyi Fatura Karşılığı Tüketici Kredisi olarak adlandırmıştım. İlk değerlendirmenin tepkisel olmasının nedeni, Milli Eğitim Bakanlığının eğitimde teknoloji kullanımını, uluslararası finans kuruluşlarının (Dünya Bankası, İMF, AB fonları vb.), alınacak malın teknik şartnamesinin kabul edilmesine bağlı koşullu kredisiyle yürütüyor olmasıydı. Gerçekten de MEB, eğitim kurumlarında teknoloji kullanımını, kendi belirlediği gereksinimler üzerinden yürütmüyor: Uzun vadeli “düşük faizli” kredi kullanmayı ülkeye sıcak para girişi fırsatı olarak görüp işaret edilen malı/malzemeyi alma konusunda oldukça hevesli davranıyor.

Bu tür kredileri kullanmanın hükümetler açısından oldukça avantajlı yönleri var: Bir yandan gelişmeleri izleyen ve “çağa ayak uyduran” politikaları benimsemiş olursun bir yandan da dışarıdan gelen kaynakları içeride yandaşlarına taksim ederek partinize hizmet edecek kalıcı bir sermaye grubu yaratılmasını sağlıyorsun. Böylesi projelerin bir de yan kazanımı var; o da “ikna olma” karşılığı olarak süreci yöneten bürokrasinin aldığı rüşvet! 2006'da skandala dönüşen Fen ve Teknoloji dersinde kullanılmak üzere laboratuvar malzemesi alımı olayında gördüğümüz gibi bürokrasi, yasalara uymasa da çıkar ilişkisi üzerine kurulu kararları uygularken sınır tanımıyor. O tarihte, sadece, sağlanan kredinin kullanım süresini geçirmemek pahasına 19 milyon Dolarlık laboratuvar malzemesinin ihalesi yapılmadan Bilgin Eğitim, Meteksan, GNC Makine ve Prodem şirketlerinden alımı yoluna gidilmişti; üstelik teknik şartnameye uygun olup olmadığına bakılmıyorduk! İlginçtir, daha sonra yapılan komisyon incelemesinde, komisyonun üyelerine yönelik baskılara rağmen malzemelerin, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğine uygun bulunmadığı tespit edilmişti. BirGün'de belgeleriyle birlikte gündeme getirdiğim bu olay sonunda açılan soruşturmada Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanı

bir başına suçlu bulunup “kınama” ile cezalandırıldı! Burada, MEB’in destekleyicisi olup öğrencilere önerdiği ve TNET üzerinden erişimi sağlanan VİTAMİN adlı CD’lerin de TTKB tarafından reddedilmiş olduğunu yani onaysız olduğunu bilmekte yarar var. Bu olayı, MEB’in eğitimde teknoloji kullanımını hangi ölçütlere dayandırdığının anlaşılması için belirttim. Kuşkusuz başka konularda, örneğin donanım malzemesi, ders kitabı, eğitim materyalleri sağlanmasında farklı bir yol izlenmiyor.

Basılı ders kitabı yerine elektronik kitaba geçilmesi, sınıfların, akıllı tahta olarak adlandırılan dijital ekranla desteklenmesi fikri de şu aşamada bir gereksinim olarak ortaya çıkmış değil. Bir köşe yazısı sınırları içinde belirttiğim gibi elektronik kitap, masum bir eğitim materyali olmanın ötesinde ekonomik ve siyasi bir proje olması bakımından farklı anlamlar taşıyor. Yukarıda belirttiğim aksine, iyi yönetilse bile devasa bir pazarın sürekli müşterisi olmak bu projenin en önemli sonucudur. **Tablet bilgisayara**

bağımlı hale getirilen kullanıcı, sadece 10 inçlik bir ekrana sahip bu aletin ötesinde sürekli güncellenen/eklenen yazılımları, çoğu zorunlu, önemli bir kısmı da kullanıcının kısırtılan fantezisini tatmin etmeye dönük yan donanımları kullanmak zorunda kalacaktır. Okullar, sürekli savunma ve saldırı silahını yenilemek zorunda kalan ordu gibi kısır bir döngünün içine girecektir. Basılı kâğıt (ders kitabı) kullanmanın daha pahalı olduğu, elektro-

nik kitaba geçişle ağaç kesiminin azalıp çevrenin korunmasına katkı sunacağı görüşü de doğru değil. En az üç yıl kullanılacak basılı ders kitabının öğrenci başına maliyeti ortalama 20 TL. iken cep telefonu, iPad, notebook gibi taşınabilir cihazların sadece batarya maliyeti ders kitabı bedelini fazlasıyla aşacaktır. Bataryaların çevreye verdiği zarar tartışılmadığı için bu yönüne girmeyi gerekli görmüyorum.

Elektronik kitap (e-kitap), çeşitli yazılım programlarında (PDF, HTML, XML) açılan, elektronik ortamda kitap formatında hazırlanmış yazılı ve görsel dokümanların görüntülenmesini sağlayan küçük bilgisayarlara Türkiye Başbakanının verdiği addır. Aslında elektronik kitap, cihazın kendisi değil, bir kitabın tüm içeriğinin kitap formatında elektronik ortamda barındırılmış halidir. iPad olarak bilinen ve Notebooktan küçük olduğu için **tablet** olarak da adlandırılan bu cihaz, işlevselliği oranında bilgisayara benzetilmektedir. Tabii fiyatını da sahip olduğu işlevleri (Boyut, ekran özelliği, kapasite, işlemci özelliklerine ek olarak kamera, cep telefonu gibi ekstralar) belirlemektedir. Halen kültür kitaplarının okunmasında kullanılsa da Türkiye’de tablet bilgisayar sahibi kullanıcılarının çok az bir kısmı e-kitap okurudur.

Ders kitaplarının tablet bilgisayarlara yüklenmesi elbette siyasi bir beklentiyi de karşılayacaktır: Projenin sunumunda Başbakan Recep Tayyip Erdoğan “Her yavrumuza bir elektronik kitap vereceğiz. Bütün müfredat bunun içerisinde olacak. İcabında bununla gidip geleceksin, başka bir şeye gerek yok, hazine bu hazine.” demişti. Başbakan gayet açık bir dille tüm öğrencilere tek müfredat, tek kitap dayatacağını söylemektedir. Bu, öğrencinin,

içeriği ve yazılımı müdahaleye kapalı, belli (dar) görüşlü bir gücün denetimine girmesi demektir. Tablet bilgisayarların uzaktan kumandalı (internet aracılığı ile) olması ise yararlanılacak WEB adreslerinin sansürlenmesi gibi sonuçlarıyla ayrı bir tehlikeye işaret etmektedir. Kablonun bir ucunun yetişkinler için interneti filtrelemeyi planlayan zihniyetin elinde hangi amaçlar için kullanılacağını tahmin etmek zor olmasa gerek.

dört sözcükten oluşan en fazla beş satır görünür olacaktır. 10 puntoluk tam sayfa bir yazıyı ekranda aynı büyüklükte görmek mümkün değildir; yazı öne çekilip büyütüldüğünde ise satırın sağ/solu, altı/üstü görünmeyecek en basitinden hızlı ve anlamlı okuma becerisini kazandırmayı olumsuz etkileyecektir. Bunlar, eğitim amaçlı yazılımlarda basite alınacak teknik ayrıntılar değildir.

Tablet bilgisayarların önemli bir handikabı da basılı ders kitabı için belirlenmiş eğitim standartlarını taşımaması olacak gibi gözüküyor: Örneğin, ders kitaplarının öğrenci düzeyine göre belirlenmiş boyutu ve puntosu tabletlere nasıl yansıtılacak?

Sanıldığına aksine görüntünün büyütülmesi boyutta kaynaklanan sorunu gidermeyecektir. Ders kitapları hazırlanırken metni destekleyen resmin ve karşılıklı sayfaların birlikte görülmesi, konunun bütün olarak algılanması açısından dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. Tabletlerde karşılıklı sayfaları görebilmek için görüntünün küçültülmesi gerekecektir. Şekil, grafik, resim gibi görsel unsurların detayını görebilmek için büyütülmesi de onu açıklayan yazı ile bağlantısının kopmasına nede olacaktır. Aynı şey yazıların puntosu için de geçerlidir: Okul kitaplarında, sınıflar yükseldikçe küçülen puntolar kullanılmaktadır. Birinci sınıfta 20-24 olan punto, beşinci sınıftan itibaren 10 puntoya düşmektedir. 10 inçlik ekranda, 24 punto ile yazılmış bir metnin,

Öğrencilere dağıtılacağı söylenen elektronik kitapların teknik özellikleri hakkında açıklayıcı bilgiye sahip değiliz. Siyasetçiler, üzerinde işlem yapılabilen ve internet bağlantısı kurulabilen *etkileşimli gelişmiş küçük bir bilgisayardan söz ediyorlar. Daha sonra Başbakan Erdoğan'ın açıkladığı fiyatlara bakılırsa tarif edilen şeyin elektronik kitap ve bilgisayar işlevli tablet olmadığı görülüyor. Başbakan, birim fiyatının 25-35 Dolar arası olacağını söylüyor. Öyleyse bu olsa olsa tek kullanıcı, bir sonraki yıla transfer edilemeyen plastik kasalı, işlevleri sınırlı; disk alanı, remi ve ekran çözünürlüğü düşük ve halen kitapçılarda oyuncak olarak satılan bilgisayar benzeri bir şey olur. Ders kitaplarının içeriğinin büyük görselli ve renkli olması, yüksek çözünürlüklü ekran, yeterli bellek ve RAM gerektirdiği düşünüldüğünde 50 liralık bilgisayarın amaca da uygun olmadığını görmek gerekiyor.*

görsel unsurların detayını görebilmek için büyütülmesi de onu açıklayan yazı ile bağlantısının kopmasına nede olacaktır. Aynı şey yazıların puntosu için de geçerlidir: Okul kitaplarında, sınıflar yükseldikçe küçülen puntolar kullanılmaktadır. Birinci sınıfta 20-24 olan punto, beşinci sınıftan itibaren 10 puntoya düşmektedir. 10 inçlik ekranda, 24 punto ile yazılmış bir metnin,

Halkımız, teknoloji ürünlerini kullananların mutlaka başarılı olacağı gibi yanlış bir algıya sahip. Oysa teknolojik ürünler de sonuçta insan tarafından kullanılan araçlardır; başarı da başarısızlık da onun teknoloji ile ilişkisine, kullanabilme yeteneğine ve hangi amaçlar için kullandığına bağlıdır. Sahip olduğumuz basit elektronik aletleri bile tam kapasite ile kullanamadı-

ğımız dikkate alındığında, beklide hayatında ilk kez bilgisayarla karşılaşacak bir çocuğun eline kullana kullana öğrenilir anlayışıyla karmaşık işlevleri olan bir aracı vermek doğru değildir. Bundan dolayı **teknolojik ömrü kısa olan bilgi teknolojisi ürünlerini kullanıma sunmadan önce kullanıcının yetiştirilmesi zorunludur**. Fakat geçmiş deneyimler projeyi gündeme getirenlerle yönetecek olanların bunun ayırımında olmadığını göstermektedir.

Bunca ciddi kaygının ardından, günlük hayatımıza girişine direnemediğimiz bu “teknoloji harikası” aletlerin çocuklar tarafından kullanımına direnecek miyiz? Elbette hayır... Teknolojik aletlerin, kullanımı sırasında ortaya çıkabilecek tahmin edilebilir olumsuzluklarına; onu bize sunan anlayışın samimi olmayan niyetine dikkat çekmek, bilgi teknolojisi araçlarının kullanımına itiraz olarak değerlendirilemez. Önemli olan, bilgi teknolojisi ürünlerinin eğitimin amaçları ve diğer bileşenleriyle **uyumlandıktan sonra, yani altyapısı hazırlanarak, amaca dönüştürmeden araç olarak kullanıma sunulmasıdır**. Bu alana yatırım yapılırken dikkat edilmesi gereken şey, teknolojik ürünün hangi amaçla kullanılacağına önceden belirlenmesidir. Bilgisayarı, bilgiyi analiz edip yeni bilgiler üretme aracı olarak kullanma düzeyine gelmeden, ona sadece bilgiye ulaşım aracı olarak sahip olmak bizi kullanıcı olmaktan öteye götürmez. **Teknolojiye yatırım yaparken teknolojik ürünlerin bilgi ile birlikte üretildiğini, bilgi hızında demode olan sürekli yenilenmesi gereken bir yatırım olduğunu unutmamak gerekiyor**.

Bütün bu kaygılar, teknolojinin eğitimde kullanılmasında alternatif yolların düşünülme-

sini zorunlu kılmaktadır. Bence **yapılması gereken, Milli Eğitim Bakanlığının öncelikle okulların ve her öğrencinin erişimine açık dijital bir kütüphane oluşturmaktır**. Sözünü ettiğimiz kütüphane, onaylı tüm ders kitapları ile özel yayıncıların ürettiği yardımcı eğitim materyallerini barındırmalıdır. (Kurulacak dijital kütüphaneye MEB tarafından yayımlanmış klasiklerin yüklenmesi ve hatta telif ücreti ödenmek koşuluyla öğrencilerin okumasında yarar görülen kültür kitaplarının da eklenmesi mümkündür.) Adına elektronik kitap, tablet bilgisayar, iPad de desek bilgisayar, yukarıda belirttiğim gibi alternatif eğitim materyallerine hızlı erişimin aracı olarak, eğitime yardımcı materyallerden biri olarak düşünülmalıdır. Öğrencinin kontrol edemediği hiçbir alet, eğitimin temel unsuru haline getirilmemelidir.

Tablet bilgisayarların ders kitabı yerine kullanıldığı örnek bir ülke yok. Dolayısıyla örgün eğitimi ne yönde etkilediği konusunda bir araştırmaya dayalı fikir de yok. Öyleyse acelemiz ne, aklımızı başımıza toplayıp önce Fransa’da Maria’nın, Almanya’da Helga’nın çantasını bıraktığını görüp uygulamanın üretici ülkelerde denenmesini beklemek daha uygun olmaz mı? Başbakanın *“Her yavrumuza bir elektronik kitap vereceğiz. Bütün müfredat bunun içerisinde var. İcabında bununla gidip geleceksin, başka bir şeye gerek yok”*, Milli Eğitim Bakanının *“Dört yıl içinde tüm öğrencilere tablet bilgisayar dağıtacağız”* açıklaması umarım siyaseten türbinlere söylenmiş sözlerdir.

İkame Edilmiş Akıl Üzerine Bir Deneme

Murat Kaymak

Epeyce oldu. Bir sabah tv kanallarının birinde sabah programı izliyordum. Programda bir ilahiyat doçenti, stüdyodan ve telefonla sorulan soruları cevaplıyordu. İzlediğim bölümde telefonla bir kadın izleyici Hocaya soruyordu: “Hocam, tuvalette kâğıt kullanmak sünnete uygun mudur?” Hoca, uzun uzun anlattı neden uygun olduğunu. İzleyici cevaptan memnun kalmış olmalı ki telefonunu teşekkür ederek kapattı.

Hoca ile izleyici arasındaki bu diyalog o günlerde üzerinde düşündüğüm ve toplumumuzda oldukça yaygın olduğuna inandığım konuya o kadar uyuyordu ki kendi kendime “işte tam böyle oluyor” dediğimi anımsıyorum. Ve o gün bu olguyu, iktisat biliminden aşırıldığı “ikame” teriminden yola çıkarak “ikame edilmiş akıl”¹ olarak tanımladım.

İkame Edilmiş Aklın Temel Özelliği

İktisatta **ikame**, “Bir mal veya üretim faktörünün diğer bir mal veya üretim faktörü yerine kullanımı” anlamına geliyor. Burada da soruna muhatap aklın kullanılması yerine, bir başka aklın sorunla muhatap edilmesi, kullanılması durumu var.

Her ne kadar ikame edilmiş akıl olarak adlandırdıysam da başka adlandırmalar da mümkün olabilir. Örneğin “giydirilmiş akıl” terimi de kullanılabilir: Kendi aklımıza bir başka akılı giydirerek sorun çözme anlamında. “Transfer akıl” da denilebilir örneğin.

İkame edilmiş akıl, bildiğimiz danışma, başkasının bilgisinden yararlanma eyleminin içinde kendini göstermekte. Ancak, belirtmeliyiz ki bu olgu, öğrenme talebinde bulunanın danışarak öğrenmesi ve rehberle uyarak kendisinin bilincini yükseltmesi, bundan dolayı da kendi davranışının efendisi haline gelmesinden tümüyle farklıdır. Çünkü burada bireyin tam olarak öğrenmesi, belirgin bir bilinç sıçraması söz konusu olmuyor. Olan sadece, sorun karşısında ikame edilen aklın söylediklerinin yerine getirilmesi ya da onun onayının alınmasından ibarettir.

İkame edilmiş akıl, karşıdakiyle kurulan ilişkide öğrenme amacını içeriyor gibi gözükse de bunu içermeyen, sorunu ya da ihtiyacı, sadece başka bir akıl üzerinden çözme ve karşılama biçiminde varlık bulmaktadır.

Bunu, bir tür bizim bilgisayar başında hemen hepimizin yaptığı kes-yapıştır eylemine benzetebiliriz. Zihin burada kendine özgü işlemlerini yapmakla birlikte, bilginin kendi bilgisine dönüşmesi dolayısıyla da kalıcılaşması söz konusu olmamaktadır.

Bu konuya daha önce “**TV’yi Kapatın ve Okuyun**”² başlıklı yazımda bir dipnotta kısaca değinmiş ve “Bilgi ile bilmeyi isteyen arasında yepyeni bir ilişki ve bu ilişki içinde biçimlenen bir meslek doğuyor. Başka bir isim bulana kadar bu mesleğe “Güzin Ablacılık” demeyi uygun buluyorum.” demiştim.

“Güzin Abla”, Türkiye gibi cinsel sorunları konuşmayı, (bu konuda konuşmak isteyen

2 Eleştirel Pedagoji Dergisi, Sayı:8

gizlilik isteği gereği) sadece “arkadaşa, ablaya, abiye, vs.” havale etmiş bir toplumda, gizlilik isteğinin daha güvenilir olmasından dolayı (birey sahte isim ve rumuzla kendini saklayabilmektedir) çok önemli bir figür haline gelmişti. Güzin Abla figürü, tamamıyla yazılı basının ürünüydü. Oysa ikame edilmiş aklın talebinin ortaya çıkardığı “Güzin Ablacılık” multi medya araçlarıyla varlık bulmakta. Doğal olarak yazılı olmaktan çok, görsel ve işitsel iletişime dayanmaktadır.

İkame Edilmiş Akılı Ortaya Çıkaran Nedenler

Burada söyleyeceklerimin tartışmaya açık olduğunu baştan belirtmeliyim. Yazdıklarımın temelini kişisel gözlemlerimin oluşturuyor olması ileri sürdüğüm tezlerin subjektifliğini ortaya koymaktadır. Eğer analizlerim değiştiğim olgunun sınırlarını çizebilir ve okuyucu tarafından anlamlı bulunursa amacımıza ulaşmış olacağız. Yukarıda anlattığım örnek olayı göz önünde bulunduralım. Soruyu yönelten, soruyu cevaplayacak olanı daha işin başında mutlak otorite olarak görmekte. Onun cevap vermesi, zaman ve güvenilirlik bakımından önemlidir. Soruyu cevaplayan orada hazır ve alanının otoritesi olması nedeniyle baştan güvenilir özelliğe sahiptir.

Buna rağmen otoritenin bilginin güven merkezi olma hali, sanıldığı gibi çok da kalıcı değildir. Çünkü ikame edilmiş aklın bu denli yaygın olmasının temel nedenlerinden biri, bilgi güven merkezlerinin (uzmanın) çokluğu

ve birbirinden farklı bilgiler taşımasıdır.

Birey açısından olgunun temelinde psikolojik etkenler olabilir. Ancak, bugün yaşamakta olduğumuz ve gündelik yaşamın her alanına yayılmış olması da gösteriyor ki, sadece psikolojik nedenler üzerinden açıklanamayacak kadar karmaşık özellikler taşımaktadır.

Enformasyon araçlarının çeşitliliği, bilginin birikimsel fazlalığı ve değişimindeki hızı, bireylerin kendi öğrenmelerini ve bilinçlerini yükseltme seyrini aşmaktadır. Bu durum çok daha kapsamlı biçimde **toplumsal üretimin örgütlenme biçimine** bağlı olarak “kendine yabancılaşma” halinin bir görünümü sayılabilir. Bu yönüyle bakıldığında aslında karşı karşıya kaldığımız sorunun toplumsal zemininin çok önceden fark edildiğini söyleyebiliriz. Marx’ın Kapital’de³ söz ettiği Adam Smith’in o uzun paragrafını buraya alıntılarak üzerinde duralım:

“İşbölümünün gösterdiği gelişme içinde, iş görenler yaşayanlardan pek çoğunun, yani büyük halk topluluğunun çalışması, birkaç pek basit işlemlerle; çoğu zaman, bir iki işlemlerle sınırlanmaya başlar.

Ama, çoğu insandaki anlayış, ister istemez alıştığı işleri sayesinde oluşur. Bütün ömrü, sonuçları belki hep aynı kapıya çıkan ya da hemen hemen aynı olan birkaç basit işlemin yapılmasıyla geçen adam, hiçbir zaman baş göstermeyen zorlukları gidermek üzere çareler bulmak için anlayış gücünü kullanmaya ya da tütetme gücünü işletmeye gereksinme duymaz.

Dolayısıyla, bu tür çalışma alışkanlığını tabii 3 Karl Marx, Kapital C.1 (Çev: Alaattin Bilgi), Sol Yayınları, 1986, Ankara, s.376

yitirir; genellikle, Tanrı'nın kulu için ne denli sersemleyip cahilleşmek mümkünse, öylesine sersem olup cahil hale gelir. Kafasındaki uyuşukluk, onu, herhangi derli toplu bir konuşmanın tadını çıkaramayacak ya da söze karışamayacak hale getirdiği gibi; onda, yüksek, temiz ya da ince bir his duyabilme, dolayısıyla da, özel yaşamın birçok olağan ödevleri üzerinde bile doğru herhangi bir yargıya varabilme yeteneği bırakmaz. *Ülkenin büyük ve geniş çıkarları üzerinde yargıya varmak ise, büsbütün elinden gelmez.* Onu, başka türlü bir hale koymak için, son derece özel bir dikkat ve ilgi gösterilmezse; ülkesini savunmakta aynı derecede becerisiz kalır. Yerinden kımıldamadan geçen yaşamın biteviyeliği kendisini, tabii, tabansızlaştırır; bir askerin tutarsız, günü gününe uymayan serüven dolu yaşamına, o yüzden korkulu bir tiksinti ile bakar. Bu hal bedeninin çalışmasını bile bozar; gücünü, yetiştirdiği işten başkasını da canla başla ve sebatla kullanamayacak duruma getirir. Kendi belli zanaatındaki el yatkınlığını, öyle görüyor ki, bu şekilde düşünsel, toplumsal ve savaşçı erdemlerinin pahasına elde eder. Hoş; önlenilmesine hükümetçe biraz zahmete katlanılmadıkça, **her ileri gitmiş, uygar toplulukta, yoksul işçilerin, yani büyük halk çoğunluğunun ister istemez içine yuvarlanacağı durum işte budur.**⁴

Yukarıda belirttiğimiz toplumsal üretimin örgütlenme biçimi, bireyleri iş bölümündeki yerine göre toplumsal yapı içerisinde konumlandırır. İşbölümündeki gelişmeler, bu konumlandırmayı sürekli bir değişime uğratar. Birey, cinsiyet, yaş, soy gibi doğal etkenlerin yanında iş için edindiği becerilerin de etkisiyle bu konumlandırmada çoğu zaman kendi tercihinin fazla etkili olmadığı bir konum

4 Adam Smith, *Milletlerin Zenginliği* (Çev: Haldun Derin), İş Bankası Yayınları, 2006, İstanbul, s.872-73

edinir. Smith'in dikkat çektiği gibi bireyin bu konumu onun anlayış dünyasını biçimlendirir. Daha 18. Yüzyılda Smith bu gidişin sonunun olumlu olmadığını görür ve iktidarı uyarır. Ayrıca yukarıda altını çizdiğim cümlesinde söylediği gibi bu durum, tamamıyla modern uygarlıkla ilgilidir.

Bu paragrafın devamında Smith, zihinsel gerileyişin arkasında iş bölümündeki değişmelerin nasıl etkili olduğunu eski ve yeni toplumu karşılaştırarak yapar:

“Çoğu kez barbar topluluklar denilen avcılardan, çobanlardan ve (tarımın, sanayi gelişmeden ve dış ticaret genişlemeden önceki ilerlememiş durumda) tarımcılardan oluşma toplumlarda, durum başka türüdür. **Bu gibi topluluklarda her adamın uğraştığı değişik işler herkesi zekâsını kullanmaya ve boyuna ortaya çıkan güçlükleri gidermek üzere çareler bulmaya zorlar.** Düş gücü uyanık tutulur ve uygar bir topluluktaki hemen hemen bütün ayak takımının anlayış gücünü uyuşturduğu görülen o ağır kafa sersemliğine meydan verilmez. Çağırıldıkları adla, o barbar topluluklarda, daha önce görüldüğü üzere, her adam bir savaşçıdır. **Her adam aynı zamanda bir dereceye dek devlet adamıdır ve toplumun çıkarı ile, onu yönetenlerin tutumu üzerinde iyi kötü bir yargıda bulunabilir.**”⁵

Smith, sorunun çözümünü halkın devlet tarafından eğitilmesinde bulur ve kamu eğitiminin savunusu yapar.

Smith, anlayıştaki gerilemenin eğitimle çözüleceğini söylemesine karşın ondan bir yüz yıl sonra yaşamış olan Rus Edebiyatının

5 Age, s.873

klasik yazarlarından **Saltıkov Şcedrin**'in⁶ “Yalancı Gazeteci ile Kolay İnanır Okuyucu” adlı öyküsünde ele aldığı durum tam tersini gösterir. Yazarın gazeteci ve okuyucu ikilisi üzerine kurduğu öyküde, okuyucu eğitilmiş geniş halk yığınlarını, gazeteci ise bilgilendiren insanı temsil eder. Saltıkov'un gazetecisi yalan yazarken de gerçeği yazarken de hep kazanandır. Okuyucu (halk) eğitilmiş olmakla beraber kendisi için doğru olanı seçemez. Yalana da gerçeğe aynı oranda değer verir. Bir yüz yıl daha günümüze yaklaştığımızda Cumhuriyet döneminin ünlü öykü yazarı M. Ş. Esendal'ın⁷ “Feminist” adlı öyküsü bize daha açıklayıcı bilgiler sunmaktadır.

Öykünün kahramanı İstatistik Müdürü Salim Bey, önünde yürüyen gençlerden birinin göğsüne vurarak “ben feministim feminist” dediğini duyar. Salim bey gençlerden uzaklaşır ama “feminist” sözcüğü aklına takılır. Önüne gelen herkese feministin ne demek olduğunu sorar. Ama bir türlü söylenenlerden sözcüğün ne demek olduğunu anlayamaz. Sorulan kişilerin arasında Fransızca öğretmeni, feminizm hakkında yazı yazdığını söyleyen bir yazar da vardır. Öykünün sonunda kahramanımızın adı feminist kalır.

Yazar öyküde takıntılı bir durumu ele alır. Ancak, öykünün bütünü, çok daha fazla şey anlatır. Bu yazıda örneklemeye, sınırlarını çizmeye çalıştığım olgunun kimi özellikleri bu öyküde vardır. Salim Bey, eğitim düzeyi bakımından ortalama insanın üstünde olmasına rağmen, karşılaştığı sorunu sözlük ya da kitap yardımıyla kendi kendine çözmeye yerine kendi dışındaki insanlara yönelir. Bu yöneliminde

⁶ Saltıkov Şcedrin, *Büyüklerle Masallar (Çev: Mazlum Beyhan), Sosyal Yayınları, 1984, İstanbul, s.100-104*

⁷ Memduh Şevket Esendal, *Mendil Altında, Bilgi Yayınları, 1987, Ankara*

sıradan olandan uzmana doğru bir gidiş vardır. Emekli Fransızca Öğretmeni Cemil Beyle yazar Raif Bey danışılan, bilgisine başvurulmuş uzman özelliklerine sahiptir. Öğrenmek isteyeninin anlamama hali de bu kişilerle kurulan diyaloglarda bize verilir.

Smith, olgunun toplumsal temeli olarak modern toplumdaki iş bölümü olarak verir. Bunun hala geçerli olduğunu kabul etmekle birlikte (Saltıkov ve Esendal'ın öykülerinde olduğu gibi) bilgi talep edenle bilgiyi sunan ilişkisinde yeni değişimler olmuştur. Dolayısıyla “Salim Bey” tiplemesinde küçük ama önemli değişimler olmuştur. Saltıkov, gazeteci ve okuyucu ilişkisine görsel ve işitsel bilgilendirme biçimleri eklenmiştir. Multi medya araçları bilgilendirme önemli hale gelmiştir. Kısacası bizim burada bahsettiğimiz **ikame edilmiş akıl, son 30 yıl içindeki ekonomik ve toplumsal dönüşümünün yarattığı bilgilendirme biçiminin ürünüdür.**

İkame Edilmiş Akılın Görünme Alanı

Günümüzde daha çok görsel bilgilendirme araçlarıyla birlikte görünen bu durum çoğunlukla sağlık, eğitim gibi diğer temel hakların (örneğin çalışma, inanç hayatı) kullanılması noktasında ortaya çıkmaktadır. Bunun bir tesadüf olduğu söylenemez. Çünkü son 30 yıldaki ekonomik ve siyasi gelişmeler, temel hakların kullanımının piyasa üzerinden yürütmesini, şekillenmesini dayatmaktadır.

Bu konuda tv programları ile gazetelerin kimi sayfaları ileri sürdüğümüz tezin temel dayanağıdır. Özellikle hafta içi sabah programlarında yer alan sağlık ve kadın programları bize yeterince örnek sunmaktadır. Eğitimle ilgili olanlar ise daha çok merkezi sınavlar ve okul kayıtları veya tercihleriyle ilgili olmaktadır.

Uzman, rehber, danışman gibi isimlerle tv ve gazetelerde boy gösteren kişilere taleplerini ileten bireyler, kendilerine sunulan bilgiyi çoğunlukla yapılandıramamaktadırlar. Dolayısıyla uzmanın cevabı ne olursa olsun onların karar almaları pek mümkün olmamaktadır. Çünkü zihinlerinde, kendilerine verilen bilgiyle bağlantılandırabileceği temel bilgiler bulunmamaktadır.

Birey bu tür durumlarda “uzman”ın aktardığı bilgileri almakta yapması gerekeni tümüyle “o dedi” biçiminde akılcılaştırmaktadır.

Buraya kadar ikame edilmiş akıllı doğuran nedenler üzerinde duruldu. Konunun daha somut ve anlaşılır hale gelmesi için ikame edilmiş akılın nasıl işlediğini örnekler üzerinden ele almaya çalışacağız

Örnekler

Aşağıdaki örneklerin tamamı www.egitimajansi.com dan alınmıştır.

1. Sinan Yıldız 05.08.2011 12:36:52
merhaba hocam, tm1 sıralamasında 95420.yim. gazi iktisat (İÖ) 2010 yılında 95000.yi, 2009 yılında 88000.yi almış. sizce buranın gelme ihtimali nedir? şimdiden teşekkürler.

A.Güçlü : her ikisi de olabilir

2. Mert Gündüz 05.08.2011 12:02:05
merhaba hocam mf4 sıralamam 19.010.odtü metalurji malzeme müh (18000)veya itü elektrik müh.ne(18600) girme ihtimalim nedir

A.Güçlü : şansız yok değil

3. Selim Günaydın 05.08.2011 11:36:00
MERHABA HOCAM ÖZELLİKLE BU SORUMU YANITLARSANIZ SEVİNİRİM SÖZELLER İÇİN DÜŞÜNÜZ YA MEZUNİYET SONRASINI DÜŞÜNÜN BİZİM GİREBİLECEĞİMİZ BÖLÜMLERDE MEZUNİYET SONRASINI DÜŞÜNMEYEN GİREBİLECEĞİMİZ BÖLÜMLER NELER PEKİ TEŞEKKÜRLER BENİM TS 1 SIRALAMAM 37 BİN TS 2 DE 45

BİN

A.Güçlü : hangi fakülte ya da hangi üniversiteye girerseniz girin eğer o alanda iddialı olacak kadar donanımlı değilseniz hep iş bulma sıkıntısı yaşarsınız tersi durumda da nereyi bitirirseniz bitirin iş bulabilirsiniz

4. Özge Blood 05.08.2011 11:36:57
merhaba hocam, benim sıralamam on yedi binlerde ve ailem pdr yi tercih etmemi istedi. Pdr yi tercih ettim ancak yatay geçişle hukuka geçebilir miyim? Böyle bir şansım var mıdır acaba?

A.Güçlü : hayır geçemezsiniz

5. Reşat Demir 05.08.2011 11:17:24
hocam van kaftas rize gibi son tıp fakülteleri yeni kontenjan artışlarıyla beraber nasıl bir sıralamayla kapatır

A.Güçlü : 15 binin altına inceklerini sanmıyorum

6. Elele Elele 05.08.2011 11:12:55
OYP başarı puanım 488.209 ,Kabataş ALM. 149. yedekteyim. 3 yada 4. yedek döneminde girme ihtimalim nedir sizce..

A.Güçlü : çok büyük olasılıkla girersiniz

7. Rugeş 05.08.2011 10:33:47
merhaba hocam benim ts 1 sıralamam 15837 dicle üniversitesi sosyal bilgiler öğretmenliğini istiyorum ama bölüm hakkında yazılarınızı okudum pek iç acıcı değil benimde kaygılarım var ama türkçe, tarih, edebiyat, coğrafya öğretmenlikleride aynı durumda sözeldede başaka alternatif yok tercihin son günü önerilerinizi bekliyorum şimdiden çok teşekkür ederim saygılar

A.Güçlü : iş garantisi yok gibi geleceğini de düşünmek zorundasın

8. Halil 05.08.2011 03:57:19
hocam öncelikle merhabalar ben 34751. oldum tm2 de ve kocaeli siyasal bilimler 37000 den kapatmış sizce gelme şansı nedir ? ayrıca 2. öğretimi gelse bile benim için dezavantaj olur mu ? şimdiden çok teşekkür ederim

A.Güçlü : ikinci öğretim ile birinci öğretim arasında akademik açıdan hiç bir fark yok. evet gelebilir

Kısa Değerlendirme

www.egitimajansi.com dan hiçbir düzeltme yapmadan olduğu gibi alıntıladığım bu örnekler yakından incelendiğinde şunları görüyoruz:

Soruyu soranların tamamı lise mezunu üniversite yerleştirme sınavına girmiş öğrencilerden oluşuyor. Aslında soru soranların tamamı sorduğu sorunun cevabını tek başlarına verebilecek, bulabilecek bir temel eğitime sahiptir. Ellerindeki rehber kitaplar, dershanelerinde kendilerine sunulan bilgilendirici metinler, sordukları sorular için daha fazla bilgi sunabilir. İnternet kullanabildiklerine göre pekâlâ ilgili sitelerden de yararlanabilirler. Halbuki bir biçimde bunu yapmaktan kaçınmaktadırlar. Onlar, medyanın bu alanın uzmanı olarak sunduğu kişiye sormayı, onunla sorunlarını paylaşmayı tercih etmektedirler. “Uzman”ın verdiği cevapların soranın bilinç düzeyini yükseltecek biçimde olmadığı açık. Aslında verilmiş bir cevap da yok.

Eğitim alanından seçtiğim bu örneklerin benzerlerini sağlık, din ve çalışma hayatıyla ilgili gazete ve internet ortamında bulmak mümkündür.

Sonuç

İkame edilmiş akıl, modern birey açısından bir kusur sayılsa bile bunun tek başına önemli olduğunu söyleyemeyiz. Ortada bir sorun olduğu açık ancak bu durum tek tek bireyler ve onların davranışları üzerinden anlamlandırılmamalıdır. Büyük resime yani topluma ve üzerine oturduğu örgütlenme mekanizmalarına bakmak gerekir. Daha aydınlama çağında dikkat çekilen ama umursanmayan tehlike, bugün yaşanır hale gelmiştir. İnsanın yaşamı ve doğayı anlamlandırma çabasında öznenen

nesne haline gelmesi, “gelişme-değişme” denklemi üzerinde ne kadar akılcılaştırılırsa akılcılaştırılsın, insanın özgürleşmesini (fark etme, anlamlandırma, müdahale etme becerisini) geriletmiştir.

Smith gibi iyimser bir tavırla bunu eğitimle çözebiliriz diyemeyiz. Çünkü eğitim tek başına lambadan cini çıkaracak sihirli araç değildir. Bauman⁸, *Yasa Koyucular ile Yorumcular*’da **Halkı Eğitmek** adlı bölümde eğitimin Akıl Çağı’nın bir buluşu olmadığını, sonradan kriz-idaresi türünden bir tepki, düzenin yeniden sağlanmasıyla ilgili olduğunu ileri sürer. Ayrıca eğitim için “kendi düzenleyici aygıtlarından yoksun bırakılmış olan toplumsal gerçekliğe düzen getirilmesine yönelik umutsuz bir girişim” tespitini yapar. Ve ekler: “Halk kültürünün ve onun gücünün dayandığı temellerin birer yıkıntı haline gelmesinin sonucu olarak, eğitim bir gerekliliktir.”⁹

Bugün her şeyin “neo, trans ve post...”¹⁰ geçerli olduğu bir dünyada birey mantık ve düşünceyi aşan hatta yıkan bir yaşam sürmekte. Aydınlanma, şarlatan ve büyücüleri yok etmişti. 20. Yüzyılda gerçekleşen “akıl yıkımı” son otuz yılda yeni bir tür şarlatan ve büyücü tipini üretmiş bulunuyor. Bireyin bilincini yukarı çekme hedefinden uzaklaşmış, piyasa içinde uzman adını almış bu kişiler kendilerine başvuranlara tıpkı şarlatanın, büyücünün davrandığı gibi davranmaktadır. Büyücünün sorun çözme formülü iş başındadır.

Çözüm için geriye sadece “akıl son sığınağı” “entellektüellerin eleştirel ruhunu”¹¹ çağırmak kalıyor.

⁸ Zygmunt Bauman, *Yasa Koyucular ile Yorumcular* (Çev: Kemal Atakay), Metis Yayınları, 2003, İstanbul, s.85-99

⁹ Age, s.86

¹⁰ Giovanni Sortori, *Görmenin İktidarı* (Çev: Gül Batuş-Bahar Ulukan), Karakutu Yayınları, 2006, İstanbul, s.157

¹¹ Zygmunt Bauman, *age*, s.232

Serdar M. Değirmencioğlu

Eleştirel yaklaşımların her zaman yüzeyde olanla bir derdi vardır. Yüzeysel açıklamaları kabul etmemek, görünürde olanın arkasına bakmak, örtüleri ve perdeleri kaldırmak eleştirel olmayı gerektirir. Eleştirel düşünme, eleştirel medya veya eğitim analizleri, eleştirel psikoloji temelde hep aynı mesajı verir: **“Oyuna gelme; yüzeydeki ile yetinme!”**

Eğitime eleştirel bakabilmek, toplumdaki eşitsizliklerin, haksızlıkların ve baskının anlaşılabilmesi ve değiştirilebilmesi için gereklidir. Eleştirel bakabilen bireyler, başkaları – örneğin, iktidar sahipleri – için eğitimden geçmek yerine kendilerini özgürleştirmek, güçlendirmek ve daha önemlisi toplumdaki yanlışları düzeltebilmek için gerekli toplumsal gücü oluşturabilmek olanağına sahip olabilir.

Peter McLaren eleştirel pedagojinin işlevlerinden söz ederken, güçsüzlerin kendi gündemlerine sahip çıkabilmeleri için güçlendirilmeleri ve adaletsizlik ve eşitsizliklere karşı çıkılabilmeleri için gerekli koşulların oluşturulması – yani bir dönüşüm – üzerinde durur.

Kemal İnal da eleştirel pedagojiyi tanımlamak için yüzeyde olanın ötesine geçmeyi vurgulayan Ira Shor'un tanımını özellikle salık verir: *“Eleştirel pedagoji, bir eylemin, olayın, nesnenin, sürecin, örgütün, deneyimin, metnin, inceleme konusunun, siyasanın, kitle iletişim araçlarının ya da söylemin derin anlamını, köksel kaynaklarını, sosyal bağlamını, ideolojisini ve kişisel sonuçlarını anlamak*

için yüzeysel anlamın, ilk izlenimlerin, başat mitlerin, resmi ifadelerin, geleneksel klişelerin, rızaya dayalı aklın ve basit kanaatların ötesine geçen düşünme, okuma, yazma ve konuşma alışkanlıklarıdır.” (Empowering Education, s.129)

Kalıplar ve oyunlar

Eleştirel yaklaşımların birbirleri ile ilişkili olduğu ve birbirlerini besledikleri ve güçlendirdikleri söylenebilir. Ancak eleştirel yaklaşımların da eleştirilmesi ve eksikliklerinin üzerinde durulması gerekir. Eleştirel yaklaşımların kimi akademik eğilimlerden, düşünsel savrulmalardan etkilenmemesi düşünülemez.

Günümüzde çağdaş toplumdaki aşırı uzmanlaşma – yani dünyayı giderek daha yetkin ama dar kalıplar ile inceleme – eğilimlerinin eleştirel yaklaşımları da etkilediği söylenebilir. Bu bağlamda eğitime yönelik eleştirel çalışmaların da giderek dar kalıplar içerisinde yapılması söz konusudur. Bu, gerek sosyal bilimlerde, gerekse eğitimde özgün yaklaşımların oldukça az üretildiği Türkiye’de üzerinde durulması gereken bir sorundur çünkü Türkiye’de kullanılmak üzere sürekli olarak yeni “model”, “anlayış” ve “teknik” devşirilmekte ve bu yaklaşımlar yeterince eleştirilmeden yeni yaklaşımlar türemektedir. Sonuçta, eleştirel çalışmalarda zamanın oldukça gerisinden gelinmektedir.

Eğer eleştirel yaklaşımların temel sorunu, görülmesi istenilmeyenleri ortaya çıkarmak – yani oyun bozmak – ve bu bilinç ile bir değişim isteği veya hareketi yaratmak ise bugün yapılması gereken çok iş bulunmaktadır çünkü bozulması gereken oyunların sayısı çok yüksektir. Okullar neoliberal düzenin en ciddi oyun alanlarından birine dönüşmüş durumdadır ve eğitim inanılmaz bir karmaşa ve jargon ile dolup taşmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye’de oynanan oyunların eleştirel

yaklaşımlar ile sürekli deşifre edilmesi gerekmektedir. Eğer eleştirel çalışmalar için başlangıç noktası “**Oyuna gelme; yüzeydeki ile yetinme!**” ise, en azından deşifre eden çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekir.

Sorun da burada ortaya çıkmaktadır. Bozulması gereken oyunların sayısı çok yüksek olmasına ve bu sayı sürekli artmasına karşın, eleştirel cephede çalışmaların sayısı ve niteliği bu artış ile hiç örtüşmemektedir. Bu çalışmaların azlığı, bir yandan dar kalıpların etkisini yansıtıyor olabilir, diğer yandan bir durgunluğun, yorgunluğun veya isteksizliğin etkisi sezilmektedir.

Bu noktada özellikle eleştirel çalışmaların dar kalıplar içerisinde yapılması üzerinde durmak gerekmektedir. Dar kalıplar eleştirel pedagojinin etkisi, ufku ve dinamizmi için ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu engel yalnızca eğitim çalışmalarda görülen bir sorun değildir. Gerek psikolojide, gerekse medya çalışmalarında benzer eğilim ve sorunlar görülmektedir.

Neler eleştirilir?

Eleştirel çalışmaların dar kalıplar içerisinde yapılması durumunda dar kalıpların ötesinde kalanlar eleştiriden korunmuş olacaktır. Diğer deyişle, birçok yeni iddia, taktik, sorun ve giderek yoğunlaştırılan reklamlar gibi oldukça etkili araçların deşifre edilmesi ve bunlara karşı çıkılması çok zorlaşacaktır.

Bu noktada bir örnek vermek yararlı olabilir. Kimi gazetelerin ara ara veya düzenli olarak eğitim ekleri yayımlanmaktadır. Bu eklerde yer alan görüşler ve değerlendirmeler ile eklere reklam verenler arasında oldukça yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bu ekler tam anlamıyla piyasa ilişkileri ile ortaya çıktığı için, bu eklerde yer alan haberlerde veya görüşlerde eklerin ana gelir kaynağı olan özel okulların eleştirilmesi söz konusu değildir. Düzenli olarak izlendiğinde, bu eklerin özel okullar için bir tanıtım aracı olduğu görülebilir. Bu durumun saptanması hiç de zor olmamasına karşın, eleştirel pedagoji çalışmalarında bu gibi özel ekler ve bu özel eklerde kullanılan söylemler hemen hiç ele alınmamaktadır.

Çocuk dergileri

Eleştirel çalışmalarda incelenmeyen yayınlar arasında çocuk dergileri de bulunmaktadır. Eskiye oranla çocuk dergilerinin sayının arttığı söylenebilir ve bu artışın olumlu olduğu düşünülebilir. Ancak çoğalan dergilerin niteliği durumun hiç de olumlu olmadığını göstermektedir. Çocuklara yönelik olarak yapılan yayınlardaki artış büyük ölçüde din ve tarikat ekseninde yürütülen çabaların bir yansımasıdır ve endişe vericidir.

Daha da somutlaştırmak gerekirse, 12 Eylül Rejimi ile Türkiye’de yerleşmesi sağlanan tutucu veya gerici yaklaşımlar çocuklara büyük dersler vermek konusunda çok ısrarlıdır. Çocukların edepli olmaları, çocukların meraklı olmasından daha önemli sayılmaktadır. Çocukların hakları, özgürlükleri, eylemleri, doğal gereksinimleri ve becerileri ile bir öğrenme süreci yaşamaları yerine, “değerler eğitimi” gibi eğreti çabalar ile önemli şeyler öğrenecekleri iddia edilmektedir. İşte bu çabaların eleştirel çalışmalarda titizlikle ele alınması gerekirken, ciddi bir sessizlik söz konusudur.

İyi Kitap ne kadar iyi?

İyi Kitap, çocuk ve gençlik kitaplarının ele alındığı, iki yılı aşkın bir süredir yayımlanan bir dergi. “**Aylık Okul Öncesi, Çocuk ve Gençlik Kitapları Gazetesi**” olarak tanıtılan derginin arşivine www.iyikitap.net adresinden erişilebiliyor. Dergiyi, Tudem Eğitim Hizmetleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. yayımlıyor. Yayın yönetmeni ise İlke Aykanat Çam. Ücretsiz olarak edinilebilen dergi kimi büyük kitapçılarda bulunabiliyor. Derginin başka kanallardan okullara ulaştırıldığı da anlaşılıyor.

Derginin Nisan 2011 sayısında (s.20-21) Muzaffer İzgü ile bir söyleşi yer alıyor. Bu söyleşinin sonuna doğru, İzgü’ye dergi hakkındaki görüşleri sorulmuş. İzgü şöyle yanıt vermiş: “[D]erginizi okuyorum. Çok beğeniyorum ve takdir ediyorum. İyiyle kötüyü birbirinden ayırmak için, iyi kitapla kötü kitabı birbirinden ayırmak için, böyle yayınlara ihtiyaç var. dopdolu ve keyifli bir dergi olmuş.”

İzgü'nün değerlendirmesi, çocuklar ve gençler için yazılmış kitaplara ayrılan bir derginin sürekli olarak çıkması ve Mart 2011'de ikinci senesini doldurmasından kaynaklanan bir sevinci yansııyor olabilir. İzgü, dergi hakkında olumsuz herhangi bir not bile düşmese bile, eleştirel bir bakışla incelendiğinde derginin içeriği birçok açıdan oldukça endişe verici ve ayrıntılı bir incelemeyi hak ediyor.

İyi Kitap ve 23 Nisan

Çocuklar ve gençlerle ilgili bir yayının çocuk hakları açısından nerede durduğunu değerlendirmek açısından 23 Nisan'a ilişkin eleştirilere yer verip vermediği ile başlamak yararlı olabilir. İyi Kitap'ta, 2010 veya 2011'de 23 Nisan yaklaşırken herhangi bir 23 Nisan eleştirisine yer verilmediği görülüyor. İyi Kitap, çocuklara adandığı söylenen bir günde neden çocukların görüşlerinin ve isteklerinin ciddiye alınmadığını veya neden her 23 Nisan'da çocuk hakları ihlallerinin olduğunu sorgulamayan çocuk dergilerinden hiç farklı değil. İyi Kitap, "Okul Öncesi, Çocuk ve Gençlik Kitapları Gazetesi" adını taşısa da, çocuk haklarına sahip çıkmayan bir dergi.

Eleştirel pencereden İyi Kitap

Dergiyi ayrıntılı olarak incelemek isteyenler için Mart 2011'de yayımlanan ve ikinci senenin dolduğunu müjdeleyen 25. Sayı iyi bir başlangıç olabilir. Bu sayıda, giderek daha çok çocuklara yönelik kitaplar yayımlayan Timaş Yayınları'nın tam sayfa reklamları göze çarpıyor. Tam sayfa reklamlardan biri, Boni'ye – yani, 4 yaş ve üzeri

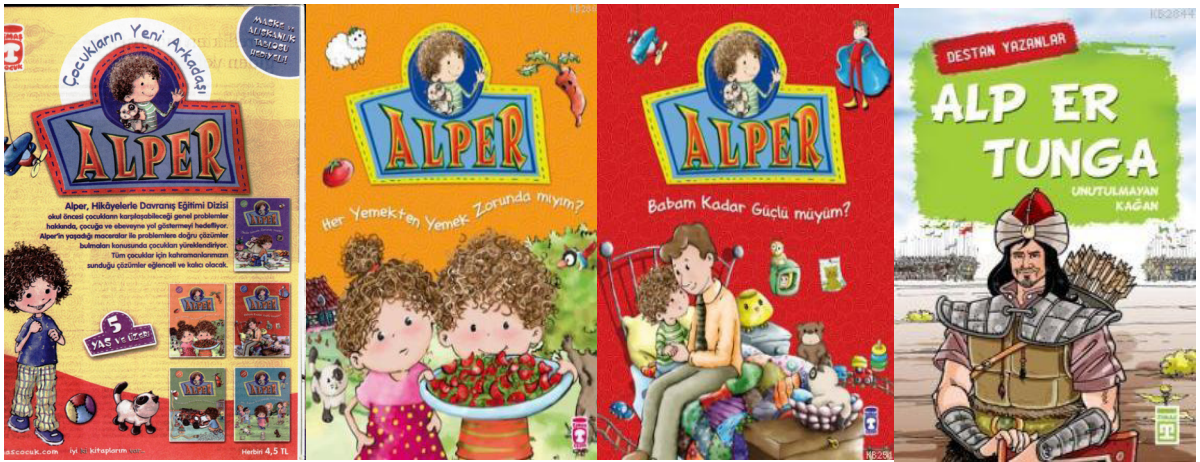
için hazırlanmış **Değerler Eğitimi Yazısız Çizgi Masal Seti'**ne – ayrılmış (s.9). Boni, bir ayı yavrusu ve bir kitapta özverili, bir diğerinde düzenli veya tutumlu veya adaletli davranıyor. Dizide kitapların her biri 3,5TL.

Timaş'ın diğer tam sayfa reklamı ise **Alper Hikâyelerle Davranış Eğitimi Dizisi'**ne ayrılmış (s.25). "Çocukların Yeni Arkadaşı Alper" dizisi, 5 yaş ve üzeri için hazırlanmış. Beş kitaplık dizinin her kitabı 4,5TL.

Çocuklara ve anababalara yönelik bu çeşit kitaplara ciddi bir gereksinim olmakla birlikte, eleştirel bir pencereden bakıldığında mutlaka sorulması gereken sorular bulunuyor. Bu sorular, Alper dizisinde hemen dikkat çeken öğelerle ilgili.

Çocuklara ve anababalara yönelik diziler hazırlanırken özellikle üzerinde durulan öğelerden biri olan cinsiyet ve seçilen ana karakterin adı olduğu için, öncelikle bu iki öğe üzerinde durmak gerekli.

Eleştiren pencereden bakıldığında sorulması gereken ilk soru belli: **Dizinin kahramanı neden bir erkek çocuk?** Bu seçim, Timaş gibi bir yayınevinin seçimi olduğu için özellikle önemli. Kız çocukların sürekli ayrımcılıkla karşılaştığı bir ülkede yayımlanan bir "davranış eğitimi" dizisinde, bu ayrımcılığı ciddiye alan ve üzerine gitmeyi yeğleyen bir yayımcının dizi kahramanını kız çocuk olarak belirlemesi beklenir. Timaş, erkeğin üstün görülmesi ve üstün kılınması ile derdi olmayan bir çizgideki bir yayınevi olduğu için seçilenin erkek çocuk olması rastlantısal değil.

Diğer yandan, dizinin kahramanının adı da rastlantısal değil. Çocuklar için hazırlanan bir dizinin kahramanına olumsuz anlam taşımayan veya herhangi bir eleştiri konusu olamayacak bir ad verilmesi beklenir. Oysa, Timaş'ın uygun bulunduğu ad olan Alper, "yiğit, kahraman erkek" demek (TDK Büyük Sözlüğü) ve 'alp' ve 'er' sözcüklerinden türetilmiş olduğu tahmin edilebilir. Alper, kaçınılmaz olarak savaş çağrıştıran bir anlam içeriyor.

Benzer şekilde üretilmiş diğer adlarla benzerliği ise ayrı bir sorun. Örneğin, yine erkek adı olarak sınıflanan 'Alperen' TDK sözlüğüne göre "Yiğit, cesur, yürekli kimse" anlamını taşımaktadır. Ayrıca, "derviş" ve "mücahit" anlamı da taşımaktadır. Öte yandan, Alperen günümüzde Türk-İslam Sentezi ile yoğrulmuş ve şiddeti benimseyen bir çizgi tarafından benimsenen bir addir. Alper adının seçilmesinin rastlantısal olmadığına bir diğer göstergesi, Timaş Yayınları arasında "Alp Er Tunga" adını taşıyan bir kitabın bulunması da olabilir.

Sonuç olarak, çocuklar için hazırlanan bir dizinin kahramanı hem erkek, hem de savaş çağrıştıran bir ad taşıyor. Çocuklar için hazırlanan kitaplarda dikkat edilmesi beklenebilecek sorunlar bu dizide es geçilmiş. Oysa sürekli ayrımcılıkla karşılaşan bir kesimin (örn., kızlar) öne çıkarılması her açıdan yararlı olabilir. Aynı şekilde, etnik çeşitliliğin hâlâ sorun sayıldığı bir ortamda etnik çeşitliliği yansıtan adların (Talin, Rojda gibi) veya şiddetin yıkıcı etkisi ile sarsılan bir ortamda barış çağrıştıran ad ve temaların öne çıkarılması çok yararlı olabilir. Ama Timaş'ın bu çeşit bir yarar gözetmekten çok uzak olduğu ortada.

Burada asıl ilginç olan, İyi Kitap'ta bu soruların üzerinde durulmaması ve bunu sağlayacak bir eleştirel bir yaklaşımın sergilenmemesidir. Eğer Muzaffer İzgü'nün söylediği gibi İyi Kitap, "iyiyle kötüyü birbirinden ayırmak için, iyi kitapla kötü kitabı birbirinden ayırmak için" yayımlanıyorsa, bu reklama yer verilmesi de, dizinin dergide eleştirilmemiş olması da derginin eleştirel işlevini yerine getiremediğini göstermektedir.

İyi Kitap ve karşı çıkmak

Derginin içeriğini incelerken özellikle tanıtılan kitaplar ile dergideki reklamların arasında ilişkiye dikkat etmek gerektiğine, gazetelerin eğitim ekleri bağlamında değinmiştim. 25. Sayı'da (s.14) yer alan değerlendirmelerden biri, Timaş'ın bir diğer dizisini ele alıyor. **Nelere Hayır Demeliyiz?** adlı dizinin reklamı ise bir önceki sayıda: Şubat 2011, sayı 24, sayfa 7.

Dizi, 9 yaş ve üzeri çocuklar için düşünülmüş. Diziyi değerlendiren Işık Ergüden dizinin Fransızca'dan çeviri olduğunu belirtmiş ve dizideki beş kitap üzerinde tek tek durmuş. Dizide ele alınan konuların (kötü muamele, şiddet, haraç, cinsel taciz, hoşgörüsüzlük ve ırkçılık) önemine dikkat çektikten sonra, oldukça güçlü bir dille "çocukların ve kadınların maruz kaldıkları şiddetin, tecavüz ve tacizin sorumlularının çoğunlukla meçhul yabancılar değil, bizzat en yakınlarındaki kişiler, yani o 'pek mukaddes' aile kurumunun başları, babalar, ağbiler, amcalar, dayılar olduğunu" vurgulamış. Bu güçlü vurgunun hemen ardından, yazının son paragrafında, çocuklar kadar büyüklerin de "hayır" demeyi becerip beceremediklerini sormaktan da kaçınmamış.

Burada İyi Kitap'ın çelişkisi daha da belirginleşmiş oluyor. Bir yanda, hem okumayı ve fikir özgürlüğünü yücelten bir vurgu, hem de bireylerin yanlışlara karşı çıkabilmesini ve haklarını arayabilmelerini vurgulayan bir içerik var. Diğer yanda ise, yaptığı yayınlarda muhafazakâr bir çizgi takip eden bir yayınevinin çocuklara yönelik yayınlarını arttırması ve bu yayınlarda değerler eğitimi ve davranış eğitimi gibi kavramlar kullanmasının hiç irdelenmemesi.

Bu çelişki, Işık Ergüden'in kullandığı mantığın birkaç adım ilerletilmesi ile de anlaşılabilir. Eğer ailenin "mukaddes" ilan edilmesi bir sorunsay, Timaş'ın izlediği çizginin bu mukaddesliği üreten çizgi ile ilişkisi acaba sorgulanması gerekmez mi? Nevzat Tarhan gibi yazarların Timaş tarafından yayımlanan kitaplarında mukaddes aile övgüsü yapılmasını, hoşgörüsüzlük ve nefret besleyen söylem üretilmesini sorgulamak gerekmez mi? Acaba

Timaş yayınları, yobazlığa “hayır” demeyi içeren kitaplar yayımlamakta mı, sormak gerekmez mi?

Söz konusu çelişki, aslında dizinin reklamına da yansımış. Reklamdaki ilk cümle şöyle kurulmuş: **“Çoğumuzun en büyük dileği, söz dinlemeyi öğretebilmek, bir şey söylendiğinde peki demelerini sağlamaktır.”** Bu, elbette ki, Timaş’ın hitap ettiği okurların ve temsil ettiği çizginin beklentilerini yansıtan bir cümle. Ama yukarıda ele alınan diziler ile birlikte ele alındığında, sorun daha da belirginleşiyor. Bu diziler, çocuğu “eğitmeyi” ve “adam etmeyi” hedefleyen bir dünya görüşünün ürünleri ve buradaki eğitim vurgusu, eleştirel pedagojinin hedeflediği özgürleştirici eğitim ile taban tabana zıt bir anlayış içeriyor.

Bu noktada Işık Ergüden’in sorduğu soruyu düşünmekte yarar var. Eğer çocukların “hayır” demeyi bilmesi gerekiyorsa, İyi Kitap Dergisi’ni çıkaran büyüklerin de günümüz Türkiye’sinde derinleşen çelişkilere “hayır” demeyi becermesi gerekmiyor mu?

Belkemiği sorunu

İyi Kitap, “iyi kitapla kötü kitabı birbirinden ayırmak için” gerekli eleştirel yaklaşımı sergileyemiyorsa, bu da başlı başına sorgulanması gereken bir soru oluşturmaktadır. Bu sorunun yanıtını ararken reklamların dergi üzerindeki etkisini de göz önünde tutmak gerekir.

Derginin Mart 2011 sayısında Yalvaç Ural ile yapılmış bir söyleşi yer alıyor(s.26-27). Söyleşide, Yalvaç Ural İyi Kitap hakkında şöyle bir saptamada bulunuyor: “Ticari bir boyutu olmaması da çok anlamlı” (s.27). Bu saptama derginin ücretsiz dağıtılmakta olması ile ilişkili olsa gerek çünkü reklam alan bir yayının ticari olmaması söz konusu olamaz. Diğer yandan, bir derginin aldığı reklamlar kaçınılmaz olarak derginin çizgisini etkiler. İyi Kitap, Muzaffer İzgü’nün ileri sürdüğü “iyi kitapla kötü kitabı birbirinden ayırmak” işlevini tam olarak yerine getirmek için yayınevleri hakkında güçlü bir eleştirel yaklaşım sergilerse, bazı yayınevlerinin reklam vermektan kaçınması

söz konusu olacaktır.

Yukarıdaki tartışma bu ışıktta değerlendirildiğinde, İyi Kitap hemen her sayısında bir veya daha çok Timaş reklamı bulundurduğu sürece Timaş Yayınları’nın yayınları ve genel çizgisi hakkında eleştirel bir yaklaşım sergilemeyecektir. Bu bağlamda, İyi Kitap kaçınılmaz olarak bir belkemiği sorunu ile karşı karşıya bulunmaktadır: İçerik açısından dik durmak istediğinde reklam gelirleri azabilir. Bu sorun elbette yalnız tek bir derginin sorunu değildir. Reklam veren şirketlerin reklamlarını çekerek baskı yapmasına basında sık rastlanmaktadır. İyi Kitap, piyasa kuralları ile iyi işler çıkartılabileceğini düşünenlerin pek yanıt veremediği bir soru ile karşı karşıyadır.

Hangi çocukların dergisi?

Derginin belkemiği sorununa ışık tutan bir diğer önemli gösterge, ikinci senenin dolduğunu müjdeleyen 25. Sayı da yer almaktadır. Çocuklara ve gençlere “İyi kitap nedir?” sorusunun yöneltildiği bu bölümde (s.20-21) çocukların görüşlerine yer verildiği özellikle vurgulanmaktadır.

Ancak dikkatli bakıldığında, görüşlerine kulak verilen çocuk ve gençlerin İstanbul’daki özel okul (Sezin, Enka, Alev, Koç) öğrencileri olduğu görülmektedir. Görüşlerine yer verilen öğrenciler, özel okulların en özellerinden birkaçının öğrencileri. İyi Kitap, başka birçok dergi gibi sınıfsal bir uçurumu kabullenen ve bu uçurumun varlıklı yanında kalanlara yönelik bir dergi.

Bu noktada yukarıdaki soruyu bir kez daha düşünmekte yarar var. Eğer çocukların “hayır” demeyi bilmesi gerekiyorsa, İyi Kitap Dergisi’ni çıkaran büyüklerin de günümüz Türkiye’sinde derinleşen çelişkilere ve bu çelişkilerin somut örneği olan sınıfsal uçurumlara, kitlelerin yoksullaştırılmasına “hayır” demeyi becermesi gerekmiyor mu?

Eleştirel pedagoji uyuyor mu?

Eleştirel çalışmaların dar kalıplar içerisinde yapılması, yeni yayınların ve reklamlar gibi

oldukça etkili propaganda araçlarının deşifre edilmesini engellemektedir. Eğer eleştirel pedagoji ve diğer eleştirel yaklaşımlar, oyun bozma ve bir karşı çıkış olanağı yaratma hedefini ciddiye alıyorsa, bu kalıpların mutlaka aşılması gerekmektedir.

Giderek artan çocuk dergileri ve “aile dergileri” büyük ölçüde din ve tarikat ekseninde yürütülen çabaların bir yansımasıdır ve bu artış endişe vericidir. 12 Eylül Rejimi ile Türkiye’de yerleşmesi sağlanan tutucu veya gerici yaklaşımlar çocuklara büyük dersler vermek konusunda çok ısrarlıdır. Çocukların edepli olmaları, çocukların meraklı olmasından daha önemli sayılmaktadır. Çocukların hakları, özgürlükleri, eylemleri, doğal gereksinimleri ve becerileri ile bir öğrenme süreci yaşamaları yerine, “değerler eğitimi” gibi eğreti çabalar ile önemli şeyler öğrenecekleri iddia edilmektedir. İşte bu çabaların eleştirel çalışmalarda titizlikle ele alınması gerekmektedir.

Diğer yandan, iyi ile kötünün karışımı yayınlar neoliberal düzende çoğalmakta ve sık sık “çeşitlilik”, “kültürel zenginlik” gibi etiketlerle yüceltilmektedir. İyi Kitap da iyi ile kötüyü karıştıran yayınlardan biridir. Dergide bir yandan Eduardo Galeano veya Tim Burton gibi yazarların yapıtlarından söz edilirken, diğer yandan 12 Eylül Rejimi ile Türkiye’de yerleşmesi sağlanan tutucu veya gerici yaklaşımların ürünü yapıtlara da herhangi bir sağlam eleştirel süzgeç kullanılmadan yer verilmektedir. Bu süzgecin eksikliği, neoliberal düzende hızla yayılan belkemiği sorununun bir parçasıdır. Reklam geliri veya mali çarkın dönmesi tümüyle belirleyici olduğunda, yayınların belkemiği olması değil, her çeşit esnekliğe açık olması kaçınılmazdır.

İyi ile kötünün birbirinden ayrılması, Muzaffer İzgü’nün de vurguladığı üzere önem taşımaktadır. İyi ile kötünün sürekli olarak bir arada bulunması ise hızla vasatın egemenliğine ve iyi ile kötünün ayırdedilemez duruma gelmesine neden olmaktadır. Bu gidişat aslında tutuculuğun ve gericiliğin olağanlaşması ve yaygınlaşmasına hizmet eden, oldukça etkili bir yanılısama yaratmaktadır. Eleştirel pedagoji, bu ve benzeri yanılısamalara – ister gazetelerde,

ister dergilerde, isterse diğer mecralarda – sürekli olarak ışık tutmak durumundadır. Eleştirel pedagoji bundan geri kalması kendisi ile ters düşmesi ve hızla önemsizleşmesi ile sonuçlanabilir.

Küreselleştirilen: ‘Milli Eğitim’ Neoliberalleştirilen: Okullar Gelecekleri Satın Alınan: Kuşaklar

---

Kemal İnal

Türkiye’de devlet tarafından eğitim hala “milli” olarak tanımlanmaktadır. Bakanlığın adındaki “milli” sıfatı, herhalde eğitimin milli çerçevede algılandığını gösteriyor olsa gerek! Resmi ideolojinin biçimsel olarak da olsa-örneğin And’ın halen okutulması, milli eğitimin amaçlarında Atatürk İlke ve devrimlerinden bahsedilmesi vs.-resmi eğitimde varlığının izlerini görmek mümkün. Ancak adına ne denirse densin, Türkiye eğitim sistemi son yirmi yılda kapitalizmin yörüngesine tümüyle girmiş durumda ve eğitimin içeriğindeki ulusallık belirleyici konumunu yitirmiş durumdadır-elbette bu ulusallık kavramının da tartışılacak birçok yönü bulunmaktadır. Zira eğitimin birlikte düşünüldüğü ve anıldığı kavramlar (sektör, verimlilik, kalite, çıktı, fayda-maliyet, insan sermayesi, işgören, toplam kalite yönetimi, standart vb.) tümüyle iktisattan devşirilmiş durumda. Bu son yirmi yılda eğitimin toplum ve toplumsallık ile bağlantıları iyice kırılırken bir kurum olarak eğitim, ekonominin yan sektörlerinden biri haline dönüşmüş durumda. Okul, okul idaresi, müdür, öğretmen, öğrenci, veli gibi eğitim özneleri, okullaşma sistemi içinde yeniden tanımlandılar. Burada AKP hükümetlerinin 2002’den itibaren hızlandırdığı *eğitsel yapısal dönüşümde* hedef olarak gösterilen küreselleşme sosyolojik olarak bir gereklilik biçiminde ifade edilmesine karşın asıl hedef (neoliberal bir devlet, toplum ve

eğitim sistemi) gözlerden sürekli gizlendi. Gelineen noktada bugün artık yapısal dönüşüm epeyce yol almış durumda, zira parasız okul okumak imkansız, okullar ortasından kalitesine göre ikiye ayrılmış durumda, kamudaki eğitim niteliksizleştirilerek dershane ve kurs piyasası sürekli canlı tutulmakta, ders kitapları ilköğretimde bedava ama ders kitabı piyasası her geçen gün büyümekte ve devlet burada, ders kitabını kendisi hazırlayıp kendi matbaalarında bastıracağına işi özel sektöre havale ederek kamudan özele ciddi bir kaynak aktarımında bulunmaktadır. Ama öte yandan eğitimin içeriği tüm iddialara karşın hala çokkültürlü değil, farklı dillerin kendi dilinde eğitim yapma imkanı yok, zorunlu din eğitimi devam ediyor, müfredat ve ders kitaplarının içeriğinin yenilenmesi çok aktörlü bir süreçle alınan kararlara bağlı değil vs.

Tüm bu olanlara bakınca, eğitsel yapısal dönüşümün ardında ne var acaba? Bu yazı, bu yapısal dönüşümün yerli ve yabancı aktörlerini ele alırken “milli” eğitimin mevcut durumuna ilişkin bir fotoğraf çekmekte ve geleceğe ilişkin kestirimlere bulunmaktadır.

TÜSİAD: eğitimdeki yapısal dönüşümün ardındaki yerli güç

Türkiye’de eğitimin 1990’ların başlarından bu yana TÜSİAD’ın yayımladığı 20 civarında raporun yarattığı etkiyle yapısal bir dönüşüme girdiğini söylemek mümkün. TÜSİAD’ın bu raporlarda vurguladığı en önemli nokta, milli denilen devletin eğitim tezgahından geçen ve yetişen insan gücünün piyasa, uluslar arası küresel ilişkiler ve şirketlerinişgücü

talepleriyle uyuşmadığı yönündeydi. TÜSİAD, yükseköğretimden okul öncesi eğitime değin hazırladığı bu raporlarla hükümetleri, Batılı güçlerin de (başta Dünya Bankası, AB ve ABD olmak üzere) yardımını alarak etkilemeyi başardı. Bu örgüte üye işadamları sık sık kaliteli ve kalifiye eleman sıkıntısından bahsetmişler, yetişmiş işgücünün küresel şartlara uyumsuzluğunu vurgulamışlar ve klasik, sadece davranış değiştirmeye yönelik ve ulusalcı ideoloji (Kemalizm) ile donatılmış mezunların ihtiyaçlarını karşılamadıklarını ifade etmişlerdir. Nitekim bunun da etkisiyle bazı büyük şirket grupları kimi endüstri meslek liselerinde özel atölyeler kurarak kendi elemanlarını yetiştirmeye yönelik bir model bile oluşturmuşlardır. Koç Grubu, “Meslek Lisesi, Memleket Meselesi” adıyla bir proje hazırlamış, politik-eğitsel bir kampanya yürütmüştür. O halde, 1990’lardan bu yana zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması, meslek liselerinin yeniden tasarlanması, müfredat ve ders kitaplarının içeriklerinin liberalleştirilmesi, eğitimin bir sektör halini alacak uygulamalara kapı aralanması (esnek çalıştırma, eğitimi piyasanın direktiflerine açık hale getirme vb.), yabancı dille eğitime daha fazla önem verilmesi, eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması, kamu üniversitelerinin kamusal niteliğinin ortadan kaldırılması için buradaki öğretim üyelerinin özel vakıf üniversitelerine transfer edilmesi gibi uygulamalar, son yirmi yılda eğitimde yaşanan dönüşümün ardındaki dinamikleri göstermektedir. TÜSİAD’a üye işadamları son yirmi yılda eğitime ilişkin sürekli sözler söylemiş, eğitimin içeriği ile piyasa gerçekliği arasındaki çelişkidenden bahsetmişlerdir. Kuşkusuz bu örgütün eğitime müdahalesinin arkasında, küresel güçlerin dünya çapında uygulamaya soktuğu bir projenin olduğunu söylemek mümkün.

Küresel güçlerin eğitimi (neo) liberalleştirmeleri

TÜSİAD, eğitimde küresel neoliberalleşmenin yaşanması ve eğitimin Türkiye’nin neoliberal küreselleşmesinde itici bir faktör olması için tüm gücünü kullanmıştır. Burada TÜSİAD’ın uygun olan uluslararası konjonktürü sonuna kadar kullandığı söylenebilir. 1990’ların başından bu yana baba Bush ile tüm dünyada başlayan neoliberal ve muhafazakar reform dalgası, eğitimi de belirlemiştir. ABD karşıtı ülkelerin sözde özgürleştirilmesi projesinde eğitime biçilen rol asıl olarak siyasal olmuştur. Çok partili hayat, özgürce propaganda, serbest seçimler, kurulan sandıklar, seçimle gelip gitme, sivil toplum, özgür basın, bireyin kendini özgürce ifade etmesi gibi sloganlarla ifade edilen (neo)liberal demokrasi anlayışının gelişmekte olan ülkelere yerleştirilmesiyle buralardaki ABD karşıtlığının ortadan kalkacağı ve ABD çıkarlarının güvence altına alınabileceği düşünülmüştür. Tüm dünyaya kumanda eden küresel ulus aşırı şirketlerin sahipleri olan Batılı ülkeler, teokratik (Afganistan gibi), askeri otoriter (Türkiye gibi), despotik (Irak, Libya, Mısır, Tunus gibi) vb. ülkelerdeki ABD karşıtlığını, bu ülkelerin liberalleştirilmesi, yönetsel şeffaflaştırılması, hesap verilebilirlik gibi politikalarla kırılabilirliğini düşünmüştür. Nitekim adı anılan ülkelerin hemen hepsinde bir biçimde yapısal değişimler son on yılda yaşanmıştır. Bunda eğitimin payı da olsa gerek.

Tüm bu ülkelere uluslararası güçler çeşitli biçimlerde (siyasal baskı, bilimsel/akademik yönlendirme, kredi, hibe, uzman gönderme, program önerme, proje hazırlama vs.) müdahale ederek eğitimin yapısal dönüşümünde kilometre taşları olabilecek değişimlere imza atmışlardır. Gelişmekte olan ama ABD karşıtı bu ülkelerin fazla ulusalcı, gelenekçi, içe

kapanmacı, davranışçı, yerelci, otantik vs. bulunan eğitim sistemleri liberalleştirilmek için birçok eğitsel kavram ve uygulama devreye sokulmuştur: inşacı yaklaşım, verimli öğretim, öğrenci merkezli eğitim, proje ve performans ödevleri, çoklu zeka, toplam kalite yönetimi, eğitimde yönetim, piyasaya açıklık, mütevellî heyetle yönetme vs. Bu eğitsel kavramlar ve uygulamalar, *bireysel gelişim*, *bireyin kendini gerçekleştirme*, *bireye özgü eğitim*, *birey bazlı eğitim* gibi ifadelerle meşrulaştırılmıştır. Amaç burada, eğitim sıralarında kazanılacak olan toplumsallık, muhaliflik, dayanışmacılık, evrensellik, ekolojik duyarlılık, geleneklere sahip çıkmak, kendini adama gibi niteliklerin önemsizleştirilmesidir. Zira küresel şirketlerin acımasız rekabet sahasında istihdam edilen işgücünden beklenen, bu nitelikler değildi. Burada özellikle verimlilik ve kalite gibi kavramların öne çıkarıldığı görüldü. Eğitimin toplumsal çıkarlar için insan yetiştiren bir kurum olduğu tezi çürütüldü; bu tezin yerine birey üzerinden temellenen bir verimlilik ve kalite anlayışı kuruldu. Birey, piyasa(da) aktör(ü) olarak yeniden tanımlandı. İnsan Sermayesi Kuramı, yeniden ısıtılıp başkaca biçimlerde eğitimle ilgili tezlerin içine sokuldu.

Bu süreçte eğitimin iki önemli öznesi olan öğretmen ve öğrenci üzerinde gerçekleştirilen yapısal dönüşüm hayli öne çıkarıldı.

Yeniden tasarlanan eğitim sistemleri: öğrenci öne, öğretmen geriye

Böylece, AKP hükümeti eğitim bakanlarının (ondan önceki bazı hükümetlerin) hepsinin de kabul ettiği gibi küreselleşme trenine geç kalındığı varsayımıyla yeni bir öğretmen ve öğrenci modeli oluşturulmasına karar verildi ama elbette bu kararı biz vermedik. Sistemde öğretmen, sanki otoriter devletin ileri karakolu gibi görülerek her sorunun en başına konuldu:

öğrenciye inisiyatif tanımayan, onu ezberciliğe alıştıran, öğrencinin kendine özgü potansiyelinin ortaya çıkmasını engelleyen, kendini ileri eğitim teknolojileri bakımından yenilemediği için yenilenmekten aciz bir öğretmen profili çizildi. Bu nedenle kadrolu öğretmenin çalışma güvencesi çeşitli biçimlerde (vekil öğretmen ve ücretli öğretmenlerden oluşan ve esnek çalıştırılan kadrosuz yedek öğretmen işgücü ordusu, performans değerlendirme sınavları, kariyer basamakları vb.) tehdit edildi. Eski sistemle yetişen öğretmenler, kısa sürede hedef tahtasına yerleştirildi, ya kendilerini yeni sisteme uyarlamaları için çaba göstermeleri ya da emekli olmaları istendi. Çoğu öğretmen, alacağı emekli maaşı ile geçinemeyeceğini bildiği için emekli olmaya yanaşmadı. Bu nedenle yeni sistemle kavgalı olan yaşlı bir öğretmen kuşağı MEB içinde hala varlığını sürdürmeye çalışıyor. Bir zamanlar kutsal bir meslek ifa ettikleri söylenen, önünde saygıyla ceket iliklenen, statüsü nedeniyle rahatça kız verilen, çevrede bilgi ve görgüsü nedeniyle saygı gören öğretmenler, yeni sistemde otoriter-neoliberal yönetimlerin insafına terk edildi. Proje ve performans ödevleri nedeniyle öğretmenlerin işgücü iyice artırdı (fotokopi makinesinin başında geçirilen uzun saatler, öğrenci ürün dosyasını ayrı ayrı düzenleme, her öğrenciyi tek tek değerlendirme, proje ve performans ödevlerinin veli tarafından yapıp yapılmadığını denetleme vs.) ama kazançları artırılmadı.

Bu süreçte veliler, çocuklarının yeni sistemde öne çıkarılacağı, performanslarının artacağı, yeni bilgiler edinecekleri beklentisiyle yeni sistemi önce alkışladılar, ama çok geçmeden de eleştirmeye başladılar. Zira yeni sistemde çocukları bol bol proje ve performans ödevleri yapıyor, el ve zihin becerileri gelişiyor, yetenekleri çoklu zeka yaklaşımı çerçevesinde

keşfediliyordu ama kolej, fen lisesi ve Anadolu lisesi sınavlarında başka türden sorular soruluyordu. Yani müfredat-ders kitabı içeriği ile sınav sorularının içeriği arasında bir uyumsuzluk vardı. Kısa sürede veli, öğretmen ve öğrenciler işin kolayını buldular; reform denilen yeni sisteme üçlü bir müdahale (proje ve performansları yapan veya kolaylaştıran veli-bilgisayar-fotokopici müdahalesi) ile yaklaştılar. Sonuçta öğrencilerin, öğrenci-merkezli pedagojide öngörüldüğü gibi, bilgiden bilgi üretmedikleri, performanslarının gelişmediği, ezberciliğin bitmediği, eğitimin bol bol test sorusu çözmek olduğu, okulların dershanelerin etkisini kıramadığı anlaşıldı. PISA sonuçları, sınavlarda bol bol sıfır çeken öğrenciler vs. sistemin yeterince verimli işlemediğini gösteriyordu. Neden?

Zira, dışarıdan alınan yeni sistem, aslında eğitimin felsefesini piyasadan yana değiştirmişti; dolayısıyla ortada, kendi potansiyelinin farkına varan, zekasını geliştirebilen, bireysel ve toplumsal çıkarlarını aynı potada eritebilen, toplumsal duyarlılıkları gelişmiş bir öğrenci tipi yoktu. Yoktu, çünkü böyle bir eğitim verebilecek ne öğretmen vardı ne de ders kitapları. En kötüsü de, okul dışındaki dünya, okullardan piyasada geçerli beceri ve yetenekler bekliyordu. Sosyal Darwinist ilkelere göre işleyen eğitim sistemi, sınavları merkezine koyduğu eğitim sisteminde rekabet ve kazanma değerlerini, ne olursa olsun başarıyı temel değer haline getirmişti. Piyasaların satın aldığı işte buydu. Okullar piyasaları maddi ve psikolojik açıdan besledikçe, piyasaların morali düzeliyor, küreselleşme trenine geç kalma kaygısı azalıyordu.

Değiştirilen standart ve kaliteye göre ayrılan okullar/sınıflar

Neoliberal eğitim reform rüzgarında öne

çıkarılan kavramlardan biri de standart olmuştur. Neoliberal eğitim kavramı, eğitimi uluslar arası alanda standardize etmeyi hedeflemiştir. Bundan anlaşılan, tüm dünyada birörnek müfredat, ders kitabı, ölçme ve değerlendirme modeli vs'dir. Yani, küresel merkezlerde düğmeye basıldığında tüm (ulusal) eğitim makinelerinin benzer bir tepki vereceği bir düzenek düşünülmüştür. Tüm dünyaya emperyalist devlet, sivil toplum örgütü, çeşitli kuruluş ve bireyler tarafından empoze edilen birörnek demokrasi=liberalizm modelinin içinde eğitimin de her ülkede aynı olması hedeflenmiştir. Postmodern farklılıklar, çeşitlilikler ve renkler dünyasında birörnek eğitim sistemlerinin, yine birörnek (üniter) olması bakımından eleştirilen ulusal eğitim sistemlerinin yerine neden konulduğunu anlamak mümkün. Bu birörnek eğitim modelinin standartlaşma açısından ele alınan yönünün çokkültürlülük modeliyle nasıl uzlaştığı da ayrı bir sorudur. Nitekim PISA, böylesi bir standart üründür; AB içinde ortak programlar, aynı ölçme ve değerlendirme sistemleri, birbirine benzer müfredatlar, benzer öğrenci değişim programları vs. hep *Bologna Süreci* ile birlikte gündeme gelen standartlaştırma örnekleridir. Demokrasi farklı olanların sesinin duyulmasıyken neoliberal küreselleşme trenini çeken lokomotifler (devlet, şirket, sivil toplum örgütü, eğitim kurumları vs.) bütün yolcuları aynı son istasyona götürmektedir: piyasa toplumuna.

Tüm okulların uyacağı standartları belirleyen ulusal ve uluslar arası sistem, yine de eğitimde eşitsizliğin önüne geçememektedir. Zaten böyle bir derdi de yoktur. Bugün tüm kapitalist ülkelerde alt ve üst sınıflara hitap eden ikili bir eğitim yapısı varlığını devam ettirmektedir. Kaliteli okul-kalitesiz okul, nitelikli öğretmen-niteliksiz öğretmen, standarda uygun

materyal-standardda uygun olmayan materyal vs. Standartlar tüm okullar için belirlenmiş olsa da, eğitim sistemleri kamu-özel diye ortasından cart diye ikiye bölündü. Üst sınıflar son derece kaliteli ve verimli özel okulların yolunu tutarken yoksul sınıfların payına her türlü olanaktan yoksun kamu okulları düştü. Bu aslında 1980'lerden bu yana eğitimde özelleştirmenin ve piyasalaştırmanın bir sonucuydu. Bugün özel okulların sahipleri belligen kamu okulları sahipsizdir. Özel okulların türlü-çeşitli gelirleri (öğrenci harçları, kayıt parası, etkinlik için ödemeler, devlet yardımları, piyasadan alınan bağışlar, hibe ve krediler vs.) varken, kamu okulları son derece düşük resmi bütçe kalemi (devletten gelen az bir miktar para) ile sene başında alınan öğrenci kayıt paralarının dışında bir gelire sahip değildir. Devlet bütçesinden gelen para çok az olduğu için her kamu okulu en temel hizmetini (okulun temizliği, ısınma, fotokopi, boya-badana vs.) bile karşılamak için velinin kapısını çalmaktadır. Bu haliyle öğretmenler, öğrencilerden para toplamaya zorlanarak bir şekilde öğrenci-para-piyasa üçgeni içine tahsildar olarak sokulmaktadır. Böylesi bir alışverişim içine girmemekte direnen öğretmenleri ise çeşitli cezalar beklemektedir: sürgün, maaş kesme, uyarı vs.

Sonuç

Son yirmi yılda okullarda toplam kalite yönetimi, performans sistemi, yeni değerlendirme sistemlerinin uygulanması için MEB inanılmaz mesai harcadı, harcamaya da devam ediyor. 1990'ların başlarından bu yana başta AB ve Dünya Bankası başta olmak üzere birçok örgüt Türkiye'ye eğitimde yapısal dönüşüm için kredi açtı, hibe verdi, uzman gönderdi, program yaptı, uygulamaları takip etti. Öğrenci merkezli eğitime geçildi,

öğretmen ikinci plana itildi, resmen tukaka edildi. Davranışçı diye bir felsefe/yaklaşım tanımlandı ve tüm suçların kaynağı diye gözden düşürülüp İnşacı (Konstrüktif) yaklaşım kabul edildi. Öğrencilerin bilgidan bilgi üretmesi için yeni bir model kabul edildi. Ama öğrenci bırakın verilen bilgidan yeni bilgi üretmeyi, verilen bilgiyi özümsemekte bile zorluk çekti. Eğitim Fakülteleri tepeden ayağa neoliberalleştirildi, bilimden ziyade birer zanaat (sade öğretmenlik bilgisi) yuvasına dönüştürüldü. Sınav, kredi, geçme-kalma, mezuniyet sistemleri sürekli değiştirildi. Sınavlarla sürekli oynandı, kah artırıldı sınav sayıları kah azaltıldı. Her değişiklik reform diye tanımlandı ama o kadar çok değişiklik yapıldı ki, eğitim özneleri reform sarhoşu oldu.

Artık ulusal eğitim sistemi içinde "Oğlum okusun da adam olsun" diyen kimse kalmadı. Öğrenci etiyile- kemiğiyle piyasa kasabının elinde. Eğitimde müthiş bir yarış, rekabet, en üste çıkma çabası var. Kimse bilgiyi toplumsal açıdan önemsemiyor; bilginin piyasadaki değeri, alınıp-satılmasını sağlayan şeydir. Piyasa aktörleriyle ilişki kurmaya zorlanıyor okullar. Bu yarışta reklam ve tanıtıma, halkla ilişkilere daha fazla para harcayan özel okullar en başarılı öğrencileri kendine çekerek başarı-kalite arasındaki ilişkiyi kendine yontan denklemler üretiyor.

Eğitim ile dayanışma, toplumsallık, demokrasi gibi kelimeler yan yana kullanılsa bile bu kullanımda bireyci felsefenin izlerini görmemek mümkün değil. Öğrenci merkezli eğitim son 30 yıldır Batının zorlamasıyla birçok gelişmekte olan ülkede uygulandı; sonuç tam bir fiyasko. Bu fiyaskoyla ilgili literatürde birçok çalışma var. İnşacı yaklaşım, çoklu zeka, kavram haritaları, performans sistemi, proje ödevleri vs. Batıdan ithal

edilen bu yöntem ve yaklaşımların bize uyup uymayacağı doğru düzgün tartışılmadı bile. Eğitim Fakülteleri bu konuda bırakın yeni sözde gelişmeleri eleştirmeyi, ülke eğitim sisteminin nereye gittiğini bile anlayamadı.

Sonuç? Yönetilemeyen hantal bir MEB, mutsuz ve yorgun bir öğretmen profili, sınavı tek hayatı ve geleceği gibi gören bir öğrenci gençlik, dersanelerin yedeğine çekilen ve özel okullar karşısında yalnız bırakılan kamu okulları, çocuğu iyi bir yer kazansın diye varını-yoğunu dersanelere kaptıran veliler, PISA'da istenmeyen sonuçlar, anadilini konuşamayan ama bir türlü İngilizce de öğrenemeyen üniversite öğrencileri, kendisi denetlenmeye muhtaç ilköğretim müfettişleri, içeriği hala tartışmalı müfredat ve ders kitapları, Eğitim Şuralarında alınan tuhaf kararlar... Buradan bir gelecek çıkar mı? Çıkar, ama eğitime ilişkin ne istediğimize önce karar vermemiz gerekiyor. Evet, nasıl bir eğitim istiyoruz? İlerici eğitim örgütleri ve bireyleri acaba bu konuda derli-toplu, bütünlükçü bir proje ve plana sahip mi? Alternatifleri var mı? Demokratik eğitimden anladığımız nedir? Eğitimde olmamasını istediğimiz şeyler belli. Ya olmasını istediğimiz şeyler?

Kadının Şiddetle İmtihani

Töre ve namus cinayetleri

Serhan Sarıkaya

Nasıl bir memlekette yaşıyoruz? Siyasal ve toplumsal yaşamımız kör bir şiddetin sarmalına girmiş durumda. Cınnet geçiren geçirene. Ailesini toptan yok eden, kızını, küçük yaştaki oğlunu, annesini, baldızını, kaynanasını, kaynını, kayınbabasını, eski sevgilisini, eski karısını öldüren öldürene. Kaçırma, tecavüz ve cinayet haberleri manşetlerden hiç eksik olmuyor. Tüm memleket üçüncü sayfa haberleriyle çalkalanmakta. İşte insanı dehşete düşüren yüzlerce haberden biri:

“Adıyaman’ın Kahta ilçesinde, evlerinin bahçesindeki kümeste cesedi toprağa gömülü halde bulunan Medine Memi’nin, üzeri toprakla örtülürken sağ olduğu belirlendi. Erkeklerle konuştuğu gerekçesiyle dedesi ve babası tarafından öldürüldükten sonra cesedi kümeste kazılan çukura gömüldüğü iddia edilen Medine Memi’nin cesedine, Malatya Adli Tıp Kurumundaki otopsinin ardından İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezinde mikroskopik inceleme yapıldı. İnceleme sonucunda genç kızın elleri bağlı ve canlı gömüldüğü belirlendi. AA muhabirinin Adli Tıp yetkililerinden aldığı bilgiye göre, mide ve ciğerlerinde toprak olduğu belirlenen genç kızın kanında ilaç veya uyuşturucuya rastlanmadı. Vücudunda ciddi darp da olmadığı belirtilen genç kızın, gömüldüğü zaman hayatta ve bilincinin açık olduğunun anlaşıldığı kaydedildi. Yetkililer, şu bilgiyi verdi: “Medine Memi’nin (16) cesedi iki

metrelik bir çukurda elleri bağlı ve oturur vaziyette bulunmuş, Malatya Adli Tıp Morgu’na gönderilmişti. Burada yapılan ilk otopsinin ardından mikroskopik dediğimiz inceleme de tamamlandı. Çıkan sonuç ürpertici. Çünkü elimizdeki verilere göre, vücudunda ciddi darp izine rastlanmayan, kanında uyuşturucu veya zehirli bir madde bulunmayan genç kız elleri bağlı, canlı ve bilinci açıkken gömüldü. Zira genç kızın mide ve ciğerlerinde yoğun toprak olduğu belirlendi.”

İstatistikler

Şiddetin birinci derecedeki mağdurları kadınlar. İstatistik göstergelere kadınlar açısından baktığımızda adil bir dünya düşünce en uzak kesimin kadınlar olduğu da göze çarpıyor. Birleşmiş Milletler Örgütü’nün yaptığı araştırmaya göre dünyadaki işlerin % 60’ı kadınlar tarafından görülüyor. Buna karşın kadınlar dünyadaki toplam gelirin % 10’una sahipler. Dünyadaki mal varlığının ise sadece % 1’i kadınlara ait. Başka bir deyişle dünyadaki işlerin %34’ünü gören erkekler, toplam gelirin % 90’ına ve toplam mal varlığının % 99’una sahip olma oburluğunu da gösteriyorlar.

Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre ülkemizde kadınların yüzde 37’si yasal olmayan yaşta evleniyor. Evliliklerin 1/5’i ise akrabalar arasında yapılıyor. Hem akraba evliliği, hem de yasal olmayan yaşta evlilik ile ilgili olarak bölgelere baktığımızda her ikisinin de güneydoğuda yoğunlaştığını oranların batıya doğru giderek azaldığını görüyoruz.

